

**Centrul de
Investigații Strategice
și Reforme**

Cercetarea pieței grâului în Republica Moldova - 2003

- **Formarea pieței cerealelor: producția, consumul, exportul / importul**
- **Situația în anul 2003: recoltă slabă de cereale, reglementările de stat**
- **Mediul concurențial, prețurile și aspectele teritoriale ale problemei**
- **Concluzii și recomandări, baza de date**

***Inițiativa cercetării aparține Programului de Securitate Alimentară
al Comisiei Europene (EC FSP-Moldova)***

Acest document a fost pregătit și publicat de către CISR. Materialul poate fi citat cu trimitere la sursa respectivă. Constatările, interpretările și concluziile exprimate în acest document sunt în exclusivitate ale autorului și nu pot fi atribuite în nici o modalitate Programului Securitate Alimentară al Comisiei Europene, Comisiei Europene sau altor organizații afiliate.

Chișinău, ianuarie 2004

CUPRINS

Introducere	3
1. Realitățile și învățămintele ce au precedat economia de piață	4
1.1. Producerea grâului în anii 80-90: volum, producție medie, calitate	4
1.2. Forme și metode de administrare a gospodăriilor agricole de cereale în sistemul economiei planificate și în perioada de privatizare	6
2. Formarea pieței cerealelor în perioada de tranziție	10
2.1. Baza legislativă de reglementare a relațiilor pe piața cerealelor	10
2.2. Transformarea sectorului producerii cerealelor: agenții economici, exploatarea pământului, rezultate	13
2.3. Utilizarea grâului: consumul, rezervele de stat, exportul și importul grâului	18
3. Anul 2003: recoltă proastă de grâu, pericolul crizei de pâine	23
3.1. Tendințe de bază pe piețele mondiale și regionale de grâu	23
3.2. Anul 2003: producția și bilanțul consumului grâului, necesitățile	25
Tabelul 13	26
3.3. Măsurile de stat de reglementare pe piața grâului, făinii și pâinii	27
3.4. Dinamica și problemele importului de grâu	30
3.5. Mediul concurențial și prețurile pe piața pâinii	33
4. Aspectele teritoriale ale „problemei pâinii”	35
4.1. Chișinău: S.A. „Franzeluța” – lider pe piața pâinii	35
4.2. Situația în regiuni: mediul rurală	38
4.3. Acțiunile administrației din Transnistria	41
5. Majorarea prețurilor la pâine și impactul asupra păturilor sărace	46
Concluzii și recomandări	50
Bibliografie	55

Introducere

Problema. După o perioadă lungă de timp, când Republica Moldova producea aproximativ 1.0 mil. tone de grâu (în anii 1991-1995 – 1062.2 mii tone și în anii 1996-2000 – 951.8 mii tone în mediu pe an), anul 2003 s-a dovedit a fi extrem de nereușit. Motivul rezidă în condițiile climaterice extrem de nefavorabile din iarna anului 2002-2003 (geruri aspre în lipsa stratului de zăpadă), și ca urmare primăvara majoritatea câmpurilor cu grâu de toamnă au fost semănate din nou cu porumb și floarea soarelui. Apoi a urmat seceta din timpul din primăvară și vară. Recolta totală de grâu alimentară în anul 2003 este estimată la 101.5 mii tone, ceea ce reprezintă o cifră de trei ori mai mică decât consumul necesar țării. A apărut necesitatea importului de proporție a grâului, cât și a consumului rațional a rezervelor disponibile (din anul precedent). O situație similară s-a înregistrat în mai multe țări ale Europei, inclusiv în țările vecine – România și Ucraina. Începând cu mijlocul anului 2003 prețurile la grâu și făină au început să se majoreze rapid pe piața mondială.

În final, începând cu luna noiembrie, aceasta a determinat creșterea rapidă a prețurilor la făină și pâine în Moldova, fapt ce a afectat în primul rând păturile sărace ale populației. Au urmat acțiunile Parlamentului și Guvernului în vederea reglementării situației prin intermediul stimulării importului, impozitării și controlului prețurilor ca supliment la reacția adecvată a pieței și agenților economici.

Acest studiu conține evaluarea situației pe piața cerealelor din Republica Moldova în anul 2003, atât în ceea ce privește indicatorii calitativi (producția, consumul, exportul/importul, prețurile), cât și eficacitatea reglementărilor de stat, mediul concurențial, aspectele teritoriale ale „problemei pâinii” și influența creșterii prețurilor asupra păturilor nevoiașе.

Pe lângă elaborarea unui *Raport analitic*, a fost stabilit drept obiectiv dezvoltarea unei *Baze de date* complete și organizarea unui *Seminar* cu participarea reprezentanților structurilor de stat abilitate, organizațiile neguvernamentale pentru aprobarea rezultatelor studiului.

Inițiatorul studiului – Programul de Securitate Alimentară al Comisiei Europene în Moldova. *Executor* – organizația neguvernamentală Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR). Componenta membrilor echipei de lucru: Gudîm Anatolii, Kutîrkin Vladislav, Ostrițaia Galina, Ciobu Stela și Șelari Galina.

Pentru elaborarea studiului au fost utilizate datele Departamentului de Statistică și Sociologie, Ministerului Economiei, Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, Departamentului Vamal, S. A. „Franzeuța”, rezultatele studiului sociologic PFAP/CISR în 302 localități rurale din 32 raioane și UTA Găgăuzia, precum și materiale oferite de Administrația Transnistriei.

Studiul a fost elaborat în perioada noiembrie 2003 – ianuarie 2004.

1. Realitățile și învățămintele ce au precedat economia de piață

Din timpuri străvechi, Moldova se slăvea prin pământurile sale roditoare, iar gospodăriile agricole alcătuiau tradițional baza ei economică și bunăstarea statului. Poporul a reflectat această realitate prin vechiul proverb „Opincă-i talpa țării”. Iar Dimitrie Cantemir, domnitor și filosof moldovean, scria la începutul secolului al 18-lea: „Pământurile Moldovei, despre fertilitatea cărora scriau autorii străvechi și mai târziu, sunt cu mult mai minunate decât dealurile ...»¹.

Ca urmare, în secolele 19-20, produsele alimentare, în special cerealele, au devenit articolul principal în exportul Moldovei, iar majoritatea orașelor ei au apărut și s-au dezvoltat la intersecția căilor comerciale și în locurile de desfășurare a iarmarocurilor. În anii 70-80 ai secolului 20, agricultura Moldovei se caracteriza în exclusivitate prin concentrare înaltă și producere intensivă. Producerea alimentelor pe cap de locuitor în RSSM era aproape de 2 ori mai mare decât nivelul mediu în toată Uniunea, iar la calculul de 100 ha de pământuri agricole - de 4.1 ori.

În ce privește volumul anual de producție agricolă Moldova ocupa în anii 80 locul al 6-lea dintre toate republicile Uniunii, cedând doar în fața marilor giganți teritoriali așa ca Rusia, Ucraina, Bielarus, Kazahstan și Uzbekistan.² Majoritatea structurilor interramurale din complexul agro-industrial al republicii (viticultura-vinificarea, fructele, legumele-conservele, zahărul, uleiul vegetal, tutunul și altele) erau orientate spre export și numai un singur complex - producerea grânelor - era orientat exclusiv spre consumul intern al țării, inclusiv pentru creșterea animalelor și exportul ulterior al producției acestuia.

1.1. Producerea grâului în anii 80-90: volum, producție medie, calitate

Cerealele tradiționale (grâul, porumbul, orzul, secara și ovăsul) întotdeauna au ocupat cea mai mare parte din pământurile agricole ale Moldovei. Însă, cea mai mare concentrare de cereale este la nordul țării (stepa Bălțeană), la sud – în Stepa Bugeacului și în Transnistria de Jos. În sistemul economiei planificate în conformitate cu normele metodologice de exploatare a terenurilor agricole și în scopul conservării fertilității solului culturile cerealiere trebuie să ocupe o suprafață de 52-55%. Se observă o tendință de micșorare a suprafețelor destinate cerealelor pe măsură ce se complică structura ramurii de fitotehnie (majorarea suprafețelor de vii, livezi și culturi tehnice): an. 1940 – 1672.2 mii ha, an. 1960 – 822.3 mii ha, an. 1970 – 831.5 mii ha, an. 1980 – 842.2 mii ha și an. 1990 – 745.7 mii ha – în timp ce recolta grâului se mărea de la 7-8 c/ha în an. 1940 până la 30 chintal/ha în anii 80. *Volumul mediu anual de producere a cerealelor în Moldova în anii 60-80 s-a stabilizat la nivelul de 1600-2700 mii tone, inclusiv 700-1000 mii tone de grâu.*

În cadrul economiei planificate normele de consum a grâului alimentar în Moldova până în anul 1990 au fost: consumul intern pentru necesitățile populației (pâinea) – 400 mii tone, fondul de semincier – 100-110 mii tone, rezerva de stat, care se înnoia anual – 30.0-50.0 mii tone. Balanța de producere a grâului alimentar și a celui de o calitate mai joasă - furajer – în anii 80 era în proporție 40:60. Standardele pentru grâul ce se folosește la coacerea pâinii erau: componența de gluten – minim 18%, umiditate –

¹ Dimitrie Cantemir „Descrierea Moldovei” Cartea Moldovenească, 1973, p. 34

² Anuarul statistic al Republicii Moldova – 1994, DSS, Chișinău, 1995

maxim 13.5%, indexul de deformare a glutenului (IDG) – 20-100 unități convenționale, semințe încolțite – maxim 3%, îmburuire – maxim 2%.

În anii 80 în Moldova consumul de pâine și a produselor de panificație (paste făinoase, crupe și altele) era de 172-174 kg pe cap de locuitor, ceea ce alcătuia aproximativ 5.0-5.6% din structura cheltuielilor financiare ale gospodăriilor casnice. Prețurile la pâine erau artificial micșorate.

Operațiile de export/import a grâului alimentare în anii 80 nu erau de proporții; republica în special furniza în fondul unional porumb (inclusiv pentru semințe), dar primea din fond semințe furaj și nutreț combinat pentru complexe mari de vite și ulterior furniza carne în fondurile unionale.

Reforma funciară din anii 1997-2000, reorganizarea întreprinderilor colective (a colhozurilor și sovhozurilor) în gospodării țărănești, asociațiile lor, societăți cu răspunderi limitate, cooperative de producere și societăți pe acțiuni au generat schimbări esențiale, și nu întotdeauna pozitive, atât în economia și organizarea gospodăriilor agricole, cât și în structura și indicatorii calitativi de dezvoltare a sectorului cerealelor. Trendul acestor schimbări poate fi analizat în baza datelor referitor la transformarea suprafețelor de cereale, volumul de producție și recolta cerealelor de bază – grâul și porumbul (*Tabelul 1*).

Tabelul 1

Transformarea sectorului cerealelor (ritmul creșterii, %), anii 1985 – 1999

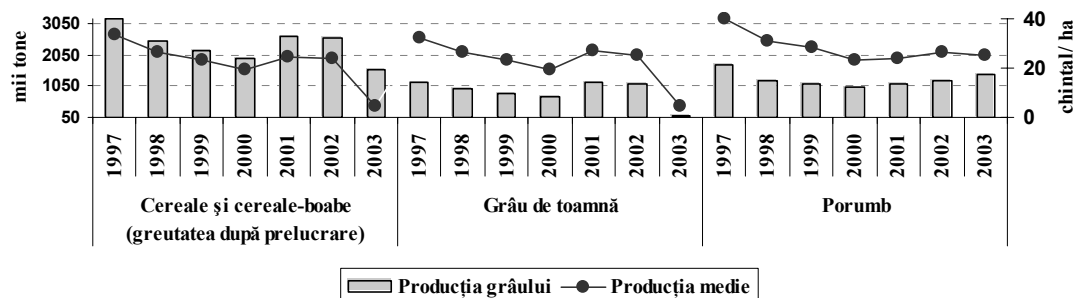
Anii	Suprafața			Producerea			Producție medie		
	Cereale, total	Grâul	Porumbul	Cereale, total	Grâul	Porumbul	Cereale, total	Grâul	Porumbul
1985-99	2.0	3.1	3.0	-0.1	0.6	0.9	-2.0	-2.4	-2.0
1985-90	1.9	4.0	-0.1	7.1	10.6	3.3	5.1	6.4	3.4
1990-95	2.0	3.3	2.4	-4.3	-2.9	-4.9	-6.2	-6.0	-7.2
1995-99	3.8	0.3	7.3	1.4	-3.4	7.0	-2.3	-3.7	-0.1

Sursa: Anuarul Statistic pentru anii 1990-1999 și 2002, DSS

Dinamica producției de cereale, grâul fiind cultura de bază pentru producerea pâinii, în anii 70-90 a atins următoarele mărimi medii anuale: anii 1971-1980 – 983.0 mii tone, anii 1981-1990 – 932.7 mii tone, anii 1991-1995 – 1062.2 mii tone și anii 1996-2000 – 860.2 mii tone. În anii 90, recolta maximă de grâu s-a înregistrat în anul 1990 (1129 mii tone), anul 1993 (1393 mii tone), anul 1995 (1126 mii tone) și anul 1997 (1153 mii tone), după care anul 2001 (1181 mii tone) și anul 2002 (1113 mii tone).

În perioada anterioară recoltei proaste din anul 2003, situația cerealelor în Moldova, de altfel ca și în țările vecine, era în general satisfăcătoare (*Graficul 1*), ceea ce permitea acoperirea necesităților interne, cât și exportul de grâu.

Producția și recolta medie a culturilor cerealiere

Pe parcursul ultimilor ani volumul relativ mare al producției de grâului a fost realizat preponderent datorită lărgirii suprafețelor însămânțate de la 220-280 mii ha în anii 80 la 340-370 mii ha în a doua jumătate a anilor 90, extinzându-se și mai mult, în anii 2001 și 2002 (433,9 și 442,7 ha respectiv). A sporit semnificativ și cota grâului în structura terenurilor alocate culturilor cerealiere: de la 34,6% în 1985 la 38,7% în 1995-2000 și până la 40-41% în 2001 și 2002. Mai puțin impresionante au fost rezultatele în baza producției medii și calității grâului: dacă în anii 1971-1980 recolta medie-anuală a grâului constituia 32,8 chintale/ha, în 1981-90 – 34,4 chintale/ha, a ajuns în anii 1991-2000 la 28,5 chintale/ha, iar în anii următori a fost în continuă scădere. Una din tendințele nefavorabile în structura producției de grâu în ultimii ani este reducerea cotei grâului alimentar de la 68% în 1998 la 44% în 2003 și, respectiv, creșterea cotei grâului furajer până la 50-56%.

1.2. Forme și metode de administrare a gospodăriilor agricole de cereale în sistemul economiei planificate și în perioada de privatizare

În sistemul planificat și de distribuție centralizată din perioada sovietică, iar apoi și în Republica Moldova, practic până în anul 1998, sectorul de cereale se afla sub controlul direct al statului: la început era *Direcția principală a produselor de panificație* de pe lângă Guvern (în anii 50), apoi *Ministerul de aprovizionare* (în anii 60 și până în anul 1985), iar în anii 1985-1990 – *Ministerul de produse de panificație*. Reorganizarea modului de administrare a acestei ramuri, precum și a altora, „în căutarea variantelor optime” are loc în permanență – după război aceste transformări au avut loc de circa 12 ori! Dar esența problemei rămânea aceeași: raioanelor, colhozurilor și sovhozurilor le erau prezentate planuri de producere a grâului, după care era predat statului (întreprinderilor ramurii produselor de panificație) în contul furnizărilor de stat, comenzilor de stat și contractelor cu prețuri stabilite de stat.

Ministerul produselor de panificație administra elevatoarele, uzinele de crupe și furaje combinate, combinatele produselor de panificație, iar funcțiile acestor întreprinderi se reduceau la îndeplinirea sarcinilor de colectare și producere. Deciziile de investiție, relațiile de creditare și activitatea comerțului exterior se afla complet în competența organelor de stat. Era o practică comună faptul că organele de conducere din ramură finanțau întreprinderi slabe și nerentabile din contul venitului întreprinderilor profitabile.

Primele indicii ale eroziei sistemului planificat în sectorul cerealelor s-a reliefat în anul 1989 când în locul Ministerului produselor de panificație a venit *Întreprinderea de stat și cooperatistă de producere și prelucrare a cerealelor* „Moldhleproduct”. Însă, durata de viață a acesteia a fost destul de scurtă, iar sistemul vechi s-a reinstaurat sub forma

Asociației de producere de stat pentru colectarea și prelucrarea grâului „Cereale” (1990-1994), iar apoi sub forma *Departamentului produselor de panificație* de pe lângă Ministerul agriculturii a Republicii Moldova.

Pe lângă Departament funcționa și Inspectoratul de stat pentru pâine și laboratorul republican de producere a industriei furajului combinat și produselor de panificație, care erau, din punct de vedere juridic, subiecți independenți. Prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 623 din 17 august 1994 Departamentului i s-au atribuit următoarele funcții:

- Achiziționarea (cumpărarea), păstrarea și prelucrarea grâului pentru resursele și rezervele de stat;
- Desfășurarea unei politici științifico-tehnice comune;
- Efectuarea controlului calității grâului și a produselor rezultative;
- Analiza eficienței lucrului ramurii produselor de panificație;
- Studierea conjuncturii pieței și activității economice externe.

Mai mult decît atît, Departamentul trebuia să îndeplinească funcțiile sale utilizînd drept mecanism de administrare a întreprinderilor subordonate dispozițiile, inclusiv numirea și destituirea din funcție a conducătorilor acestora, aprobarea dispozițiilor fără consultarea acestora, efectuarea controlului financiar-economic a întreprinderilor. Finanțarea Departamentului avea loc din contul alocărilor întreprinderilor și organizațiilor subordonate, și din contul resurselor colectate în rezultatul lucrărilor și serviciile prestate conform contractelor.

În momentul demarării procesului de privatizare a proprietății de stat și constituirea unui mediu concurențial, în anul 1994 întreprinderea „Cereale” (cu o capacitate de rezerve de 1524 mii tîne de grîu) a devenit centrul atenției permanente și perseverente a FMI și Băncii Mondiale în calitate de sistem-monopolist, și, de aceea, urma să fie supusă reorganizării obligatorii prin intermediul privatizării. Cedînd insistenței organizațiilor financiare internaționale în conformitate cu Legea cu privire la programul de stat de privatizare în Republica Moldova pentru anii 1995-1996 întreprinderile ramurii au fost reorganizate într-un termen scurt (mai-august 1995) în *societăți pe acțiuni*.

Programul de stat de privatizare prevedea practic reorganizarea totală a majorității întreprinderilor de stat de produse de panificație. Astfel, multe dintre funcțiile Departamentului s-au autoanulat, iar formele și metodele activității lui, precum și sistemul de finanțare, au devenit în esență ilegale. Conducerea corporativă a ramurii a fost distrusă, iar cota statului în întreprinderile nou create a fost micșorată pînă la 30-40%. Statul și-a păstrat pachetul de control de acțiuni (55-84%) pentru o grupă foarte limitată de întreprinderi: „Cereale-Florești”, „Cereale-Cupcini”, „Elevatorul Iargara”, „Rediul-Mare”, „Glia Bulboaca”.

În condițiile nou create, drept bază legislativă pentru întreprinderile ramurii servea Legea cu privire la societățile pe acțiuni și statutul acestora. Astfel, reprezentantul împuternicit de către stat în aceste S.A. era numit de către Departamentul privatizării și administrării proprietății de stat, iar Departamentul pe produsele de panificație a fost lipsit și de această unică pîrghie, fiind pus în imposibilitatea de ași exercita puterea de decizie asupra acestor întreprinderi.

Concomitent, începînd cu anul 1997, în țară a demarat procesul de privatizare în masă a pămîntului și reorganizarea gospodăriilor colective (sovhozurilor, și colhozurilor), ceea ce temporar a creat un impas în asigurarea securității alimentare în țară. În scopul

diminuării efectelor perioadei de tranziție și exercitării unei politici de stat în sfera creării și utilizării efective a resurselor de stat, Departamentul pe produse de panificație în anii 1996-1997, nu o singură dată, s-a adresat Guvernului cu propunerea de a crea un *holding de stat*, unde statul ar deține pachetul de control de acțiuni în întreprinderile ramurii. Se avea în vedere, că dacă în interesul statului va fi menținerea controlului asupra unora dintre întreprinderi mari de produse de panificație, statul își va rezerva dreptul de a păstra pachetul de control de acțiuni ale acestor întreprinderi, transferînd dreptul administrare a companiilor holdingului de stat sau altei structuri, scopul primar al căreia va fi colectarea și producerea cerealelor pentru resursele și rezerva de stat. În condițiile economiei de piață întreprinderile holding ar fi putut concura la egal cu întreprinderile de același tip din sectorul privat.

Nu este exclus nici faptul că, înaintînd propunerea de creare a unui holding de stat, Departamentul produselor de panificație nu uita nici de interesele sale departamentale. Dar era tot atît de evidentă și necesitatea asigurării intereselor de stat prin intermediul structurilor de conducere asupra: a) funcțiilor organizatorico-gospodărești și b) funcțiilor reglementării de stat a procesului de colectare, prelucrare și păstrare a materiei pentru produsele de panificație. Primele structuri care îndeplineau funcțiile organizatorico-gospodărești la cel mai jos nivel erau deja înființate ca rezultat al relațiilor de piață și funcționau ca unități autonome, adică societățile pe acțiuni.

În ceea ce privește *funcțiile reglementării de stat* în ultima perioadă a activității Departamentului produselor de panificație (pînă în martie 1998), acestea se rezumau la achizițiile de grâu pentru acoperirea necesităților statului. Anual Guvernul adopta o hotărîre de creare a rezervei de grâu pentru asigurarea populației cu pîine, în care se indicau volumul livrărilor din contul acoperirii unor datorii și prețul la care se achiziționa grâul în resursele de stat.

Cazul 1. Una din cele mai exotice încercări de reglementare de stat în condițiile pieței cerealelor care se forma a fost Hotărîrea Guvernului nr. 620 (anul 1997), prin care întreprinderile produselor de panificație erau obligate (!) să colecteze resursele de stat în volum de 250 mii tone de grâu la prețul de finanțare de 700 lei pentru o tonă, care depășeau aproape de două ori (!) nivelul ei pe piață. Jumătate din volumul grîului trebuia să fie colectat de la gospodăriile care aveau datorii la bugetul de stat și fondul social, a doua parte trebuia să fie colectată conform acordurilor. Scopul documentului a fost declarat drept necesitate de a asigura stabil populația cu pîine. În același timp se poate observa și un alt aspect al acestui document: tendința statului de a acoperi lacunele fiscale din bugetul de stat prin intermediul oricăror măsuri. Datoriile gospodăriilor la bugetul de stat puteau fi lichidate cu grâul din resursele de stat, sau, conform prevederilor Legii bugetului de stat, prin achiziționarea de grâu pentru necesitățile de stat cu resurse financiare din bugetul de stat. În lipsa acestora, datoriile la buget puteau fi lichidate cu grâu conform prețurilor contractuale de pe piață.

Dar au fost întreprinse unele acțiuni destul de interesante din punct de vedere juridic și economic care apărau interesele atît producătorilor agricoli, cît și unele interese „de grup” în detrimentul intereselor statului, care au complicat situația financiară a întreprinderilor - producătoare de grîne, deoarece grâul a fost vîndut la prețurile stabilite în anul 1998, cu mult mai joase decît costurile de producție din anul 1997.

În baza Hotărîrii Guvernului nr. 620, întreprinderile ramurii produselor de panificație luau de la băncile comerciale „credite scumpe” deoarece le erau refuzate creditele ieftine centralizate ale Băncii Naționale, și plăteau statului grâul în resursele de stat

primit din contul datoriilor la buget. De fapt, întreprinderile au fost forțate să-și asume responsabilitatea pentru datoriile întreprinderilor agricole. Plata lunară a dobânzilor pentru credit majora costul grâului colectat. Spre exemplu, S.A. „Cereale-Vulcănești” pentru suma creditului de 3.9 mil. Lei de la banca comercială „Moldova-Agroindbank” cu rata anuală a dobânzii de 30% plătea lunar o dobândă de 97 mii lei, iar în total pe an 1.16 mil. Lei.

În total din recolta anului 1997 întreprinderile sistemului Departamentului produselor de panificație au achiziționat 154.4 mii tone de grâu. Dar, fabricile de pâine, pentru care practic și era prevăzut acest grâu, activau reieșind din condițiile pieței, și preferau să procure făină în condițiile pieței și nu din grâul pregătit în resursele de stat. În final în anul 1997 din resursele de stat au fost realizate în țară doar 100.3 mii tone de făină, ceea ce este cu 46 mii tone sau cu 32% mai puțin decât în anul 1996 din volumul identic de producere a pâinii din acești ani.

Termenii rambursării creditelor băncilor comerciale de către întreprinderile ramurii produselor de panificație în majoritatea cazurilor nu au fost respectați, deoarece „grâul scump” a rămas nevândut. Costul grâului nevândut creștea progresiv ca urmare a calculării dobânzilor și penalizărilor pentru nerambursarea creditelor în termenii indicați. Astfel, Guvernul a avantajat procurarea făinii de la unele structuri comerciale, impunând „întreprinderilor sale” prețuri înalte la achiziționarea făinii din resursele de stat. Întreprinderile de panificație procurau de la structurile comerciale făina de două ori mai ieftină decât le propuneau fostele întreprinderi de stat din sistemul produselor de panificație, adică la un preț de 350-400 lei pe tonă. Cu toate acestea, costul pâinii la producător se calcula reieșind din 700 lei pe o tonă de făină, majorând aproape de două ori rentabilitatea proprie.

La finele acestui „caz”, brutăriile aveau un venit suplimentar de 35 mil. Lei, iar unele firme particulare obțineau 22.5 mil. Lei din vânzarea făinii. Dar cel mai ciudat este faptul că deși veniturile erau foarte mari, prețurile la pâine rămâneau aceleași. Pe parcursul anului, când întreprinderile de panificație se aflau în prag de faliment, Ministerul economiei le-a permis să realizeze grâul din resursele de stat „în alte scopuri decât cele primare”.

Aceasta a fost cronologia primei experiențe „a reglementărilor de stat” pe piața nou formată a grâului, făinii și pâinii. Și rezultatele ei au fost nu într-un tot în interesele statului și populației: statul „ajutând gospodăriei agricole”, procura grâul la prețuri ridicate, care apoi nu era solicitat pe piața pâinii; prețurile la pâine nu au fost micșorate, iar grâul a fost realizat la prețuri mult mai joase decât cele de colectare.

Cazul 2. Următoarea experiență a structurilor de stat pe piața cerealelor a avut loc în anii 1998/1999. În anul 1999 când recolta grâului a fost cava mai joasă (800 mii tone), decât din ultimii doi ani precedenți (1153 mii tone și 952 mii tone), în țară a apărut insuficiența de grâu și făină. Ca rezultat, prețurile la pâine s-au majorat.

Și această situație a fost provocată de lipsa profesionalismului în acțiunile structurilor de stat. Într-adevăr, rezervele de grâu alimentară la 01.09.1998 alcătuiau 75 mii tone. Acest volum ar fi fost suficient până la următoarea recoltă. În iulie 1998 întreprinderile produselor de panificație au micșorat prețurile la făină cu 15-20%. Dar prețurile la pâine nu s-au micșorat, cu toate că în prețul de cost al pâinii făina alcătuia 65%. Făina era vândută în continuare la aceleași prețuri micșorate. Atât timp cât era grâu în resursele de stat, prețul făinii inclusiv cu TVA era pentru făina de calitate superioară 1176 lei/tonă,

pentru făina de calitate I 1032 lei/tonă, și pentru făina de calitate II 912 lei/tonă. Aceste prețuri au fost menținute mai mult de un an. Dar brutăriile, care lucrau în condițiile de piață, preferau să întrebuințeze grâul nu din resursele de stat, ci să procure făina de la structurile comerciale private. Pentru a lichida resursele de stat de grâu, generator al pierderilor crescînde, întreprinderile „sistemului de panificație” au fost nevoite să realizeze grâul pe orice căi, și aceasta le-a reușit în primăvara anului 1999. Dar cu ce preț! Pentru furajele au fost utilizate circa 20 mii tone de grâu alimentar, iar mai mult de 35 mii tone au fost realizate în afara republicii sau consumate în alte scopuri nealimentare.

Epilogul acestui caz atît de impresionant al perioadei post-privatizării pe piața grîului, făinii și pîinii cu participarea structurilor de stat, business-grupurilor și sectorului privat, la inițiativa Președintelui Republicii Moldova P. Lucinschi acesta a devenit subiectul cercetărilor procuraturii încotro și de ce a dispărut grâul din resursele de stat, și cine este vinovat? Vinovați s-au dovedit a fi „condițiile necunoscute, complicate” din perioada trecerii de la sistemul economiei planificate la sistemul gospodăriilor...

2. Formarea pieței cerealelor în perioada de tranziție

2.1. Baza legislativă de reglementare a relațiilor pe piața cerealelor

Documentele și mecanismele legale ce reglementează relațiile în sectorul agrar în Republicii Moldova, inclusiv cele ce țin de producerea și comercializarea cerealelor, au început să se formeze în prima jumătate a anilor 90 ca rezultat al liberalizării activității agenților economici, comerțului intern și relațiilor economice externe.

Deși elaborarea cadrului legislativ a demarat în perioada primei runde a reformelor, procesul de definitivare a lui continuă pînă și în prezent, chiar și după ce a avut loc instaurarea în drepturi a sectorului privat (mai mult de 70% în PIB), mai mult decît atît, nic pînă la momentul actual nu există un sistem de drept bine structurat. De asemenea, periodic Guvernul testează unele metode administrative, care în rezultat limitează competitivitatea producătorilor de bunuri și care reglementează prețurile și procedurile comerțului intern.

În dependență de situația care se cristalizează anual pe piața cerealelor Guvernul adoptă deciziile respective, inclusiv stabilirea prețurilor indicative pentru export, recomandări privind modul de desfășurare a tranzacțiilor la bursa de mărfuri și altele. Aceste acțiuni, de regulă, provoacă o reacție negativă din partea Fondului Monetar Internațional și a Băncii Mondiale, așa cum s-a întîmplat deja în anul 2003, cînd sub presiunile acestora, Guvernul Republicii Moldova a adoptat de două ori (!) în esență decizii similare „privind înlăturarea obstacolelor oficiale și neoficiale în activitatea agenților economici”. În prima dintre aceste decizii (22.04.2003) se ordona:

1. „De a interzice ministerelor și departamentelor să introducă limite în actele normative departamentale, ce reglementează comerțul extern, precum și, de a stabili prețuri indicative pentru export și alte măsuri, care frînează activitatea de export a agenților economici naționali.
2. De a ordona organelor administrării publice centrale:
 - Să revadă actele normative departamentale în scopul executării lor în conformitate cu punctul 1 al prezentei decizii și să informeze Guvernul asupra măsurilor întreprinse în termen de 30 zile;

- Să publice în mod obligatoriu în Monitorul Oficial al Republicii Moldova actele normative interne, care influențează sau reglementează negativ regimul comerțului extern, decizia fiind coordonată în prealabil cu Ministerul Justiției”.

După trei luni Guvernul a fost pus în situația de a adopta dispoziții adiționale (07.07.2003) prin care se prevedea că: „ministerele, departamentele și agențiile să ia măsurile respective pentru facilitarea exportului și acordarea susținerii economice necesare agenților-exportatori. Instituțiile vizate, precum și angajații acestora, trebuie să se conducă de cadrul normativ, care prevede faptul că hotărârea de export, preț și modalitățile acestuia, inclusiv achiziționarea bunurilor prin intermediul Bursei de Mărfuri, rămâne de competența agenților economici”.

Deși securitatea alimentară a țării este de o importanță primordială, baza legislativă care reglementează producerea și comercializarea cerealelor nu este definitivată. Astfel, spre deosebire de alte țări – vecini și parteneri externi ai Moldovei (România, Ucraina, Rusia și Kazahstan) – Moldova încă nu dispune de o lege organică privind produsele cerealiere și piața cerealelor, care ar reglementa producția, formarea rezervelor, prelucrarea și comerțul cu cereale, controlul calității. Un astfel de proiect de lege se află de mult timp „în proces de elaborare”. La momentul dat baza legislativă a pieței cerealelor este constituită doar o singură lege „*Legea cu privire la producerea și utilizarea materialului semincier*”, care reglementează sistemul de producere, control și distribuire a semințelor, inclusiv a culturilor cerealiere.

În perioada de tranziție, după privatizarea pământului și reorganizarea producției sectorului agrar în baza proprietății private, răspunderea Parlamentului s-a deplasat: a) spre susținerea rezervelor de stat în cazul (dacă cresc prețurile la pâine) posibilităților intervenției pe piața internă a grâului, făinii și pâinii, și b) spre monitorizarea situațiilor pe piața externă și, reieșind din situație, reacția respectivă la ele în domeniul operațiunilor export-import.

În general, în ultimii ani, reieșind din experiența anterioară, se considera că rezervele de stat de cereale trebuie menținute la un nivel de 30-50 mii tone (obiectiv ce rareori a fost atins). *Politica Guvernului privind rezervele de stat de cereale și relațiile cu piața externă de cereale* s-a conturat funcție de particularitățile anului respectiv. Astfel, la 5 iulie 2001 a fost adoptată Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 588 „Privind asigurarea necesităților instituțiilor bugetare cu pâine și produse de panificație, *preîntâmpinarea deficitului acestor produse pe piața internă*, precum și preîntâmpinarea creșterii prețurilor la aceste produse”. În scopul realizării acestor obiective s-a prevăzut: crearea rezervelor de stat de grâu alimentară în volum de 50,0 mii tone; recomandarea autorităților locale de a crea împreună cu agenții economici rezerve de grâu în anumite regiuni; stabilirea prețurilor orientative de achiziție; recomandarea băncilor comerciale să acorde întreprinderilor de panificație credite cu facilități pentru achiziția grâului alimentară; stabilirea prețurilor orientative la grâul exportat la nu mai puțin de 95% de la nivelul prețului grâului la bursele regionale și internaționale.

În continuare, în anul 2002, când s-a înregistrat o recoltă mare de grâu, organele de stat au aprobat Ordinul nr. 86-d *privind activizarea exportului grâului*, în care se delega unei comisii speciale create din reprezentanți ai Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerului Economiei și Ministerului Afacerilor Externe „sa monitorizeze permanent situația pe piețele externe de cereale, să întreprindă măsuri operative pentru realizarea exportului cerealelor din Moldova, prezentând, în caz de necesitate, propuneri privind modificarea actelor normative și legislative în vigoare în funcție de situația pe

piață și să informeze regulat Președintele țării, Președintele Parlamentului și conducerea Guvernului privind situația din acest domeniu”.

Conform rezultatelor anului 2003, putem concluziona că această intenție nu a fost implementată pe deplin nici în ceea ce privește monitorizarea situației sau formarea rezervelor de stat de grâu, și nici în ceea ce privește importul grâului, în special în prima jumătate a anului, când prețurile la grâu pe piața mondială erau relativ favorabile.

Reieșind din aspirațiile Republicii Moldova pentru integrarea europeană, armonizarea legislației și acțiunile Guvernului în domeniul securității alimentare, trebuie să se apropie cât mai mult de practica Uniunii Europene. Experiența UE acumulată în procesul implementării unei politici agrare comune (*Common Agricultural Policy*), atestă necesitatea unei abordări sistemice a dezvoltării sectorului agrar, în special a scopurilor și metodelor de atingere a acestora prin liberalizarea pieței, care ar corespunde politicii de impozitare și tarifare, compensării pierderilor, acordării de subvenții și altele.

Perfectarea bazei legislative privind piața cerealelor, trebuie să se bazeze pe regulile și procedurile care reglementează piața cerealelor în UE, în special – *Regulamentul Consiliului nr. 1766/1992, (Council Regulation (EEC) on the common organization of the market in cereals)*, din 30 iunie 1992, care, după un deceniu de implementare, a fost substituit reieșind din cu noile realități pe piața paneuropeană a cerealelor cu *Regulamentul Consiliului nr. 1784/2003, (Council Regulation (EC) on the common organization of the market in cereals)*, din 29 septembrie 2003 care va intra în vigoare din anul comercial 2004/2005.

În ceea ce privește noua politică de prețuri la cereale, *în practica UE se utilizează trei categorii de prețuri: prețuri indicative sau orientative (prețuri țintă – target prices), prețuri prag (threshold prices) și prețuri garantate sau de intervenție (guaranteed or intervention prices)*.

Pentru Republica Moldova, care se orientează spre lărgirea internațională a comerțului cu UE, o importanță mare o au următoarele condiții ale *Regulamentului Consiliului*: „crearea în cadrul Uniunii a unei piețe comune a cerealelor, care include introducerea unui sistem de comerț comun la hotarele externe ale Uniunii. Acest sistem, care completează sistemul de intervenție și include taxele vamale pentru importul și compensațiile de export, trebuie, în general, să se bazeze pe procedurile și regulile OMC, adoptate în cadrul Runde de la Uruguay.

Sistemul compensațiilor de export trebuie să fie aplicat atât pentru cereale, cât și pentru produsele colectate în rezultatul prelucrării acestora pentru a asigura competitivitatea lor pe piețele mondiale. Pentru asigurarea controlului volumului livrărilor cerealelor și produselor de la prelucrarea lor din țările terțe trebuie de prevăzut situația de licențiere a exportului (importului), pentru a asigura răspândirea acestui mecanism asupra tuturor operațiunilor de comerț extern, pentru realizarea cărora este obligatorie posedarea unei licențe”.³

³ Council Regulation (EC) #1784/2003 of 29 September 2003 on the common organization of the market in cereals – Reglementările Consiliului (UE) nr. Crt. 1784/2003 din 29 septembrie 2003 privind organizarea pieței de grâne

2.2. Transformarea sectorului producerii cerealelor: agenții economici, exploatarea pământului, rezultate

Transformările majore care au avut loc în societate și economia țării la începutul anilor 90, au modificat radical relațiile în gospodăriile rurale. Cele mai importante dintre aceste transformări sunt:

- Reforma funciară și împrumutarea țăranilor cu pământ;
- Privatizarea mijloacelor de producție și distribuirea patrimoniului țăranilor;
- Formarea și desfășurarea rapidă a sectorului privat bazat pe proprietate privată;
- Reorganizarea gospodăriilor bazate pe proprietatea de stat și colhoz-cooperativă;
- Formarea unei sisteme de piață de interacțiune dintre agenții economici și gospodăriile satești și industria de prelucrare;
- separarea comercială a ramurilor orientate către export;
- apariția primelor întreprinderi și asociații comerciale de prestare a serviciilor agricole.

Devenind independente majoritatea întreprinderilor agricole care s-au încadrat în activitatea de antreprenor, au început să-și modifice statutul său și formele de funcționare. Întreprinderile s-au transformat în gospodării țărănești, societăți cu răspundere limitată, cooperative, societăți pe acțiuni și altele, și destul de repede, în decurs de 3-4 ani, anume ele au și format nucleul de bază al business-ului agrar. Este de menționat faptul că, dacă în anul 1991 statistica înregistra un număr de 1004 agenți economici, inclusiv 534 colhozuri, 400 sovhozuri și 70 întreprinderi inter-gospodărești, atunci în anul 1996 ele atingeau un număr de 17240, inclusiv formele „vechi” – 236 sovhozuri, 395 colhozuri, 34 întreprinderi inter-gospodărești, cât și forme noi de întreprinderi – 160 societăți pe acțiuni, 194 cooperative de producere, 11 societăți cu răspundere limitată, 146 asociații de gospodării țărănești și 16064 de gospodării țărănești⁴. În continuare, odată cu finisarea reformei funciare, liberalizarea economiei sectorului agrar și apariția pieței pământului, numărul agenților economici în gospodăriile rurale au crescut în anul 2000 până la 19.4 unități, iar spre anul 2002 – până la 31.4 unități⁵.

Transformarea exploatării pământului, după cum este arătat și în *Tabelul 2*, a avut loc, în deosebi, în a doua jumătate a anilor 90.

Tabelul 2

Structura proprietății funciare (în % față de suprafața terenului agricol)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Sectorul de stat	32.3	26.7	25.2	31.2	30.1	16.7	17.3	17.7	17.5	16.6
Gospodăriile de stat	27.0	23.4	20.4	14.6	12.8	0.1	1.0	1.0	1.0	1.0
Fondul de rezerve	0.0	0.0	0.1	12.7	13.3	13.4	13.6	14.0	14.1	14.1
Sectorul corporativ	59.4	63.0	63.0	56.2	56.8	67.9	64.8	61.4	57.2	46.1
Gospodăriile colective	59.4	63.0	58.8	49.2	45.2	39.3	23.1	15.2	12.7	10.4
Formele noi de gospodărie	0.0	0.0	4.2	6.2	8.9	27.6	38.9	43.0	41.7	33.9
Asociații de fermieri	-	-	-	0.8	2.7	1.0	2.8	3.2	2.8	1.8
Sectorul privat	8.3	10.3	11.7	12.6	13.2	15.3	18.0	20.9	25.3	36.7
Gospodării țărănești	-	-	0.0	0.3	0.7	2.4	4.8	7.8	12.2	22.3
Gospodării familiale	8.3	10.3	11.7	12.3	12.5	12.9	13.2	13.1	13.3	14.4

Sursa: Agenția națională de cadastru

⁴ Agricultura Republicii Moldova, DSS, Chișinău, 1996, p. 8-9

⁵ Anuarul statistic al Republicii Moldova – 2002, DSS, Chișinău, 2002, p. 261

Ca rezultat, în prezent în Republica Moldova mai mult de 2/3 din pământurile agricole sunt în proprietate privată, în special gospodăriile țărănești/de fermieri constituie cea mai mare pondere dintre agenții economici în localitățile rurale. Următorul punct din agenda reformei agrare a devenit problema viabilității formării structurilor în sectorul agrar.

Adaptarea sectorului agrar la condițiile de piață, apariția noilor relații financiare, de muncă, de producere și sociale au fost complicate de scăderea bruscă a producției agrare, care în anul 2000 a constituit 45% din nivelul anului 1990. A avut loc transformarea structurii ramurii agriculturii, desființarea infrastructurii sale de producere și a sferei sociale a comunităților rurale, au apărut asemenea fenomene precum șomajul și migrațiunea în masă a țăranilor peste hotare în căutarea locurilor de muncă, ceea ce a adus la reducerea cotei activității economice a populației în localitățile rurale. Deși, începînd cu anul 1999, s-a înregistrat o creștere (în prețuri comparabile) a producției agricole, mai cu seamă în fitotehnie. Producția ramurii fitotehniei în anul 2002 în prețuri curente a constituit 6148 mil. Lei comparativ cu 2687 mil. Lei în anul 1995. Indicatorii ramurii zootehniei au fost ceva mai modești – 2995 mil. Lei în anul 2002 comparativ cu 1393 mil. Lei în anul 1995 (*Tabelul 3*). Trebuie de menționat că creșterea considerabilă a volumului producției agricole din 1999 pînă în 2002 se explică nu atît prin creșterea producției, cît prin creșterea prețurilor la producția agricolă după criza din august 1998, cînd prețurile au crescut de 3-4 ori.

Deși perioada de tranziție a fost una extrem de dificilă, agricultura națională, precum și condițiile meteorologice favorabile au asigurat necesitățile țării cu produse agricole în proporție de circa 100% la grîu, zahăr, legume, struguri și floare soarelui.

Tabelul 3

**Producția agricolă pe toate categoriile gospodăriilor
(în prețuri curente), mil. Lei**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Producția agricolă, total	4243	4639	5100	4775	6396	8268	8646	9408
<i>Inclusiv:</i>								
Producția fitotehniei	2687	2941	3186	2875	4206	5790	5727	6148
Producția zootehniei	1393	1552	1730	1699	2004	2202	2655	2995
Servicii	163	146	184	201	186	276	264	265
Ponderea producției fitotehniei în costurile totale ale producției agricole, %	63.3	63.4	62.5	60.2	65.8	70.0	66.2	65.3
Ponderea producției zootehniei în costurile totale ale producției agricole, %	32.8	33.4	33.9	35.6	31.3	26.6	30.7	31.8

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2002, p. 307

Transformarea caracterului proprietății și a formelor de gospodărie în agricultura Republicii Moldova a avut loc foarte repede, însă problema stabilității și eficienței noului sistem de gospodărie în sectorul agrar rămîne a fi extrem de actuală. Majoritatea problemelor au un caracter de lungă durată: sursele de finanțare pentru modernizarea gospodăriilor, utilizarea rațională a pămîntului și păstrarea fertilității lui, lupta cu insectele și bolile culturilor agricole, identificarea piețelor de desfacere (operațiunilor de export) și a producției competitive, modernizările tehnice și introducerea tehnologiilor avansate, dezvoltarea agro-serviciilor etc.

Însă problema cheie rămîne exploatarea eficientă a pămîntului. Conform datelor oferite de cadastru funciar, 13% din suprafața totală a pămînturilor agricole este în proprietatea statului statului, din ele 10% aparțin fondului de stat de rezervă. Dar marea parte a pămînturilor agricole (87%) este transmisă în proprietatea sectorului privat, iar condițiile economiei de piață contribuie la cristalizarea relației dintre sectorul privat și cel corporativ, precum și capacitatea economică a întreprinderilor cu diferite forme organizatorice de a se adapta la noile condiții ale pieței (Tabelul 4).

Tabelul 4

Structura proprietății funciare pe categoriile proprietarilor de pămînt

<i>Proprietarii de pămînt</i>	<i>An. 2001, la 1 ianuarie</i>		<i>An. 2002, la 1 ianuarie</i>	
	<i>Suprafața, mii ha</i>	<i>Structura, %</i>	<i>Suprafața, mii ha</i>	<i>Structura, %</i>
Total proprietăți funciare	2278.3	100	2274.5	100
<i>Din ele, exploatare de pămînt:</i>				
Întreprinderile și organizațiile	754.1	33.1	751.3	33.0
Gospodăriile țărănești (de fermieri)	791.7	34.8	796.5	35.0
<i>inclusiv:</i>				
Cu mărime medie a terenului mai mic de 50 ha	648.7	28.5	603.1	26.5
<i>din ele:</i>				
Cu mărime medie a terenului mai puțin de 10 ha	n/d	n/d	595.3	26.2
Gospodăriile private auxiliare (terenuri și grădini de pe lângă casa)	315.3	13.8	312.8	13.8
Societăți comerciale pomicole și terenuri pentru legumicultură	5.4	0.2	7.3	0.3
Alți exploatare de pămînt	411.8	18.1	406.6	17.9
<i>Sursa: activitatea agricolă a gospodăriilor private auxiliare a cetățenilor și a gospodăriilor țărănești (de fermieri) în Republica Moldova în anu.2002 (rezultatele evaluării statistice), Chișinău, 2003</i>				

Producerea cerealelor, după cum este evidențiat în tabelul 6, ocupă cea mai mare parte din suprafețele însămînțate (64-69%) în decursul ultimilor trei ani. Cu toate acestea, s-au mărit suprafețele atît pentru grîul de toamnă (de la 22.6% în an. 1995 pînă la 28.1% în an. 2002), cît și pentru porumb – de la 20.1 pînă la 28.4%. Mai mult decît atît, s-au majorat suprafețele destinate pentru floarea soarelui, și brusc s-au micșorat suprafețele pentru culturile de nutreț, ceea ce a influențat foarte negativ succedarea antecesorilor pentru culturile de toamnă.

Tabelul 5

Structura utilizării suprafețelor însămînțate pe toate categoriile de gospodării, %

<i>Tipul de cultură</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>
Total suprafața de însămînțare	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>din ele:</i>								
Cereale și culturi leguminoase, total	54.1	53.6	61.9	61.4	63.1	64.7	69.2	68
<i>inclusiv:</i>								
Grîu de toamnă	22.6	21.9	23.1	23.3	22.9	24.2	27.9	28.1
Orz de toamnă	4.1	3.1	3.1	2.8	2.8	3.3	3.9	-
Orz de primăvară	3.2	2.8	3.8	4.3	4.5	3.6	2.4	-
Porumb pentru semințe	20.1	22.2	28.1	26.2	27.2	28.9	30.3	28.4
Leguminoase	3.2	2.7	2.8	3.5	4.0	3.3	3.3	3.6
Culturi tehnice, total	16.7	19.7	17.6	20.2	21.6	21.6	19.4	21
<i>inclusiv:</i>								
Sfecla de zahăr	5.4	5.0	4.6	4.7	4.1	4.1	3.8	3.2

<i>Tipul de cultură</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>
Floarea soarelui	9.3	13.0	11.3	13.4	14.6	14.9	13.4	16.3
Soie	0.2	0.1	0.1	0.4	1.1	0.8	-	0.6
Tutun	1.3	1.1	1.1	1.4	1.3	1.5	1.1	0.6
Cartofi, legume și cucurbitacee	8.2	7.8	8.1	7.7	8.2	8.2	7.3	6.8
<i>inclusiv:</i>								
Cartofi	3.7	3.9	4.0	4.1	4.5	4.3	2.7	2.8
Legume deasupra solului	3.9	3.4	3.5	3.2	3.2	3.3	4.0	3.5
Culturi pentru nutreț	21.0	19.0	12.4	10.7	7.1	5.5	4.1	4

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2002; Moldova în cifre - 2003, p. 177

Întrebare logică: cum se reflectă procesul transformării formelor de proprietate asupra pământului și apariția noilor tipuri de agenți economici asupra sectorului cerealelor? Informația respectivă poate fi regăsită în *Tabelele 6-8*.

Tabelul 6

Producția totală a gospodăriilor agricole pe forme de proprietate în comparație cu prețurile anului 2000

	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>
Total, mil. lei	10292.0	9070.0	10108.0	8935.0	8184.3	7917.0	8427.6
<i>Inclusiv după formele de proprietate:</i>							
De stat	1021.9	645.1	506.7	328.2	183.1	98.2	78.8
Privată	9270.9	8425.6	9601.3	8606.8	8001.2	7818.8	8348.8
<i>Din ele:</i>							
Colective	5143.2	4110.6	4757.2	3442.2	2390.7	2034.0	2318.2
Țărănești (de fermieri)	239.7	502.4	875.3	1159.8	1910.2	2434.1	2873.9
Gospodăriile populației	3888.0	3812.0	3968.8	4004.8	3700.3	3350.7	3156.7
Ponderea în proprietățile private, %:							
Colective	55.5	48.8	49.5	40.0	29.9	26.0	27.8
Țărănești (de fermieri)	2.6	6.0	9.1	13.5	23.9	31.1	34.4
Gospodăriile populației	41.9	48.2	41.3	46.5	46.2	42.8	37.8

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2002, p. 309

Mai întâi de toate, după cum este reliefat și în tabelul 6, sectorul privat a devenit preponderent în agricultură. Întreprinderile în proprietate colectivă au o pondere de 27.5% din producția agricolă totală, iar gospodăriile țărănești și gospodăriile populației le revine 72.5%. Neașteptat de mare este cota gospodăriilor populației (37.8%), deși în posesia fiecărei gospodării se află nu mai mult decât 1 ha de pământ. Anume gospodăriile populației ocupă la momentul dat poziția de lider în producerea cartofului, legumelor, cărnii și a laptelui.

Producerea cerealelor a fost o prerogativă a gospodăriilor mari colective. *Privatizarea pământului și reorganizarea în masă a astfel de gospodării au schimbat radical componența „actorilor” în sectorul producerii cerealelor.* La momentul actual, majoritatea suprafețelor destinate cerealelor – 43.4%, sunt în posesia gospodăriilor țărănești (*Tabelul 7*) și ceva mai puțin - 39.8% - la întreprinderile agricole ce activează în baza pământurilor arendate de la țărani. De fapt, aceleași întreprinderi sînt și principalii producători de cereale (grâu, orz) pentru export, pe cînd gospodăriile țărănești stochează majoritatea recoltei (în special porumbul) pentru consum propriu.

Tabelul 7

Structura suprafețelor însămînțate pe categoriile de gospodărie, an. 2001

Tipurile suprafețelor de însămînțare	Categoriile gospodăriilor			
	Gospodăriile de toate tipurile	Inclusiv		
		Întreprinderile agricole	Gospodării țărănești	Gospodăriile populației
Suprafața de însămînțare, total, %	100	41.4	41.1	17.5
<i>inclusiv:</i>				
Cereale și leguminoase.	100	39.8	43.3	16.9
Culturi tehnice	100	52.4	44.3	3.3
Cartofi, legume și cucurbitacee	100	13.1	20.9	66.0
Culturi pentru nutreț	100	67.2	24.8	8.0

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2002

Această concluzie este confirmată și de datele privind structura producției (pe culturi) pe trei categorii principale de gospodărie ale sectorului agrar – întreprinderi (societăți pe acțiuni, cooperative, SRL și asociații), în gospodăriile de fermieri și gospodăriile populației (Tabelul 8).

Tabelul 8

Structura activității de producție pe categorii de gospodărie, în % față de volumul total al producției

Tipuri de culturi și producție	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Întreprinderile agricole							
Cereale și leguminoase	71.7	58.5	61.8	54.1	42.1	34.9	40.0
Sfecla de zahăr (de fabrică)	99.5	98.6	97.7	93.5	78.5	69.3	68.1
Floarea soarelui	95.1	90.2	87.6	78.0	60.6	49.5	47.3
Cartoful	1.8	1.5	2.3	0.6	0.4	2.6	2.7
Legume	57.5	40.4	37.3	29.0	23.1	21.1	17.1
Carne (tăiată)	43.0	37.4	34.5	27.1	20.3	11.4	6.7
Lapte	37.3	29.9	19.4	15.9	11.1	7.3	6.1
Ouă	43.1	42.3	40.8	42.6	39.8	39.3	41.0
Gospodăriile populației							
Cereale și leguminoase	24.7	34.0	26.8	29.7	30.8	27.9	15.5
Sfecla de zahăr (de fabrică)	-	-	-	-	-	-	0.6
Floarea soarelui	1.7	1.3	1.2	1.1	0.9	0.8	4.3
Cartoful	97.6	97.0	95.7	97.2	95.6	88.8	82.5
Legume	40.7	56.8	57.1	63.8	66.0	55.0	59.9
Carne (tăiată)	56.0	59.7	58.6	62.1	64.2	64.1	62.7
Lapte	60.4	63.1	70.5	70.1	66.9	60.9	56.1
Ouă	54.2	52.0	52.3	48.3	49.8	47.8	40.8
Gospodăriile țărănești (de fermier)							
Cereale și leguminoase	3.6	7.5	11.4	16.2	27.1	37.2	42.5
Sfecla de zahăr (de fabrică)	0.5	1.4	2.3	6.5	21.5	30.7	31.3
Floarea soarelui	3.2	8.5	11.2	20.9	38.5	49.7	48.4
Cartoful	0.6	1.5	2.0	2.2	4.0	8.6	14.8
Legume	1.8	2.8	5.6	7.2	10.9	23.9	23.0
Carne (tăiată)	1.0	2.9	6.9	10.8	15.5	24.5	30.6
Lapte	2.3	7.0	10.1	14.0	22.0	31.8	37.8
Ouă	2.7	5.7	6.9	9.1	10.4	12.9	18.2

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2002, p. 316

În condițiile Moldovei, unde în localitățile rurale locuiesc 54.7% din populație, iar majoritatea au rude la sate, depozitul enorm de cereale în gospodăriile țărănești sînt nu doar rezerve de asigurare pentru ei înșiși (rezerve de semințe, făină și pîine), dar, în anii cu recolta proastă, sînt și un fel de “cerc salvator” la nivel statal.

Conform datelor oferite de Departamentul de Statistică și Sociologie, o tendință clar pronunțată în perioada de tranziție în Moldova este nu doar micșorarea consumului mediu anual al pîinii și produselor de panificație pe cap de locuitor, dar și micșorarea vînzărilor pîinii, pastelor făinoase și crupelor, etc. pe cap de locuitor în magazine. Modificarea structurii producerii cerealelor prin deplasarea acestora de la sectorul de stat la cel privat a generat extinderea zonei sărăciei. În conformitate cu normele FAO de consum zilnic al produselor alimentare pentru țările cu climă caldă este de circa 2100 calorii, în timp ce în Moldova este de doar 1800 calorii, iar mai puțin de 10% din populația țării, conform evaluărilor PNUD, consumă mai puțin de 1500 calorii, fapt ce este atestat de FAO ca subnutriție.

2.3. Utilizarea grîului: consumul, rezervele de stat, exportul și importul grîului

Noul mod de organizare a statului și de viață a populației, care s-a înrădăcinat în Republica Moldova începînd cu anii 90, au modificat din substanțial nu doar sfera producerii cerealelor, dar și celelalte aspecte: consumul de grîu, făină și pîine, formarea fondului de semințe, exportul și importul grîului.

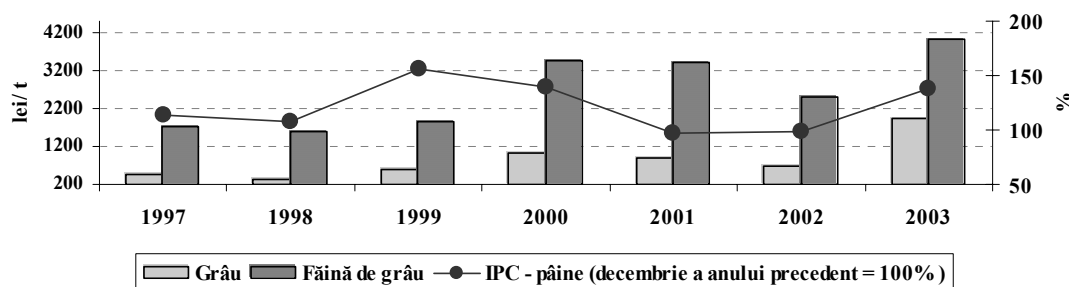
Pe parcursul a circa o jumătate de veac (după seceta și foamea din 1946/1947), populația Moldovei nu a cunoscut o lipsă acută de produse alimentare, inclusiv lipsa pîinii, deși în anul 1964 și la finele anilor 90 au apărut unele probleme specifice. Producția medie anuală de grîu în anii 60 în Moldova era de circa 500 mii tone, în anii 70 – 983 mii tone, în anii 80 – 932.7 mii tone, în anii 1991-1995 – 1062.2 mii tone și în anii 1996-2000 – 860.2 mii tone. În aceste condiții destul de prielnice, țara nu a recurs la importul grîului, iar agenții economici formau rezervele de grîu la elevatoare, fostele întreprinderi ale sistemului „Cereale”, în unele din ele cota statului era de circa 30-84%. *Repartizarea grîului din recolta anului 2002*, spre exemplu, a fost: fondul semincier – 14 %, fondul de rezervă - 19.5%, plata pentru arendă, lucru și utilizarea pămîntului – 29.6%, exportul – 31.9%, furaje – 5%.

Este cunoscut faptul că pentru consumul intern al țării sînt necesare 400 mii tone de grîu alimentar, iar rezervele de stat, care sînt reînnoite în permanență, ar trebui să acopere necesitățile țării pentru o lună, deci circa 30.0 mii tone. Pînă la lichidarea „Cereale”, rezervele de stat de grîu, concentrate la întreprinderile ei, alcătuiau anual 150-200 mii tone, și unul din aspectele politicii demonopolizării, asupra căruia a insistat Banca Mondială, a fost micșorarea rezervelor de stat de grîu⁶.

În anii 90 a avut loc de două ori majorarea bruscă a prețurilor la grîu și pîine – în 1994 și în 1999, iar majorarea prețurilor la făină a avut loc începînd cu anul 2000.

⁶ Demonopolizarea și privatizarea în sistemul de livrare și distribuire a grînelor și pîinii. USAID/CARANA Corp., Chișinău, 1996

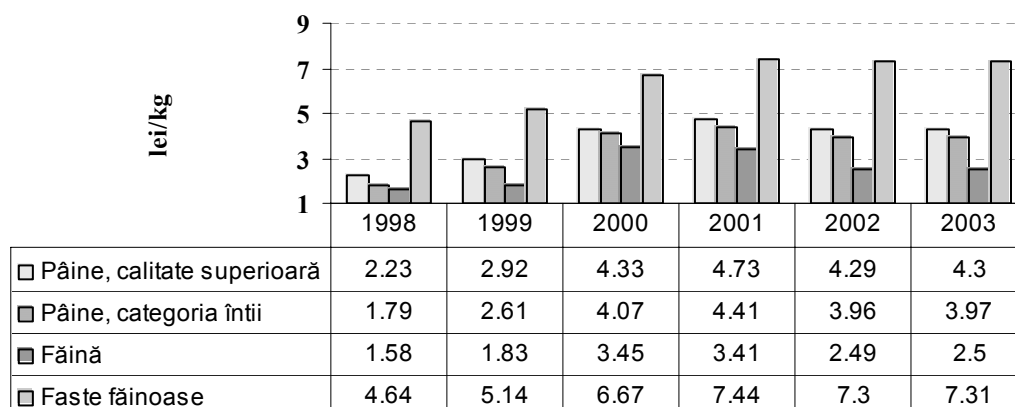
Modificarea prețurilor la grâu, făină și pâine

Sursa: DSS, Buletinul informativ al prețurilor

O tendință comună a anilor 90 pentru consumul de pâine și produse de panificație a fost micșorarea acestuia cu 25% în comparație cu deceniu precedent, fapt ce se explică prin dificultățile financiare ale populației (creșterea prețurilor, micșorarea veniturilor). Conform datelor studiului bugetelor gospodăriilor casnice, cota cheltuielilor pentru produsele alimentare în anii 80 alcătuia 30-34%, iar la finele anilor 90 – deja 64-67%.

Dinamica prețurilor la pâine, făină și paste făinoase

Securitatea alimentară a statului este determinată, printre altele, și de abilitatea de a efectua intervenții în cazul în care prețul la produsele vitale pentru populație crește brusc, și mai ales prețurile la pâine. Anume cu acest scop, în toate țările se creează și se reînnoiesc rezervele de stat de grâu.

Conform estimărilor Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare rezervele de stat de grâne rezidă în următoarele: „Pe parcursul ultimilor 5 ani, în rezervele de stat era livrat anual grâu alimentar. Rezervele de stat sînt administrate de Agenția Națională pe resurse materiale și ajutor umanitar. În acești ani, rezervele minime de grâu au fost circa 20 mii tone, iar maxime de 45 mii tone. Procurarea și păstrarea unor cantități mai mari, decît cele indicate, în rezervele de stat este neefectivă. În primul rînd, Agenția are mari cheltuieli de păstrare (pe o perioadă de 8-10 luni), care se rîsfîrîng asupra prețului final la grâu și făină. În al doilea rînd, această cantitate trebuie să fie vîndută în perioada pînă la noua recoltă, iar din contul acestor finanțe să se procure grâu din recolta nouă pentru reînnoirea rezervelor. Agenția practică umrătorul model de achiziționare a grîul în rezervele de stat: în toate organele teritoriale, sub egida Agenției, au loc licitații de procurare a grîului de la producători. Dat fiind faptul că resursele financiare ale Agenției sînt exprimate sub formă de resurse de circulație sau credite bancare, prețurile propuse

de cumpărare erau la același nivel cu prețurile pe piața internă. Incompetitivitatea Agenției în comparație cu traderii-achiziționari consta în faptul că pentru prețurile de achiziție echivalente, agenția se răsplătește cu producătorii conform termenului stabilit în acord, iar firmele particulare se răsplătesc pe loc și în numerar. Grîului achiziționat în rezervele de stat se folosește anual în lunile mai-iunie pentru intervenția pe piața internă, fapt ce urmărește scopul de a nu permite dezechilibrul prețurilor pe piața locală în această perioadă”⁷.

Rețeaua de stocare a grîului întrunește 30 de agenți economici cu o capacitate de 1116.0 mii tone. Majoritatea dintre ei (22) sînt privatizați, iar în restul 7 cota statului constituie: 30-34% (Glodeni, Fălești, Lipcani, Drochia), Bulboaca – 55.1%, Iargara – 60.9% și Florești – 84.0%. Capacitățile de stocare în anul 1998 au fost utilizate în proporție de 29.1%, în anul 1999 – 15.9%, în anul 2000 – 13.4%, în anul 2001 – 18.1% și în anul 2002 - 23.4%. Tarifele de primire, prelucrare, uscare și păstrare a 1 tonă de grîu erau în anul 2002 de 42.4 – 55.2 lei/tonă, iar pentru 126.7 tone se estimau la 400-500 dolari SUA. Cheltuielile mari la transportarea, prelucrarea și păstrarea grîului la elevatoare, determină producătorii locali să-l stocheze și păstreze individual, iar firmele-traderi să se orienteze la o capacitate „optimă” de păstrare a grîului la elevatoarele de stat sau private.

Una dintre particularitățile anilor 90, este că grîul, inclusiv grîul alimentar, a devenit un articol important al exportului Moldovei, fapt ce a devenit foarte avantajos din cauza prețurilor interne care erau cu mult mai joase decît cele mondiale⁸. Cel mai pronunțat s-a fi acest lucru în anii cu o recoltă mare (1995, 1997, 2001, 2002). Astfel, în anul 2002, exportul de grîu din Moldova era de 376.7 mii tone la un preț total de 25.5 mil. Dolari SUA, sau 1/3 din tot exportul de produse ale sectorului fitotehnic în acel an.

Tabelul 9

Exportul grîului și făinii de grîu, 2000-2003

<i>Produsul și țara</i>	<i>2000</i>		<i>2001</i>		<i>2002</i>		<i>2003*</i>	
	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>
Grîu	2.1	199.6	62.9	4351.1	376.7	25492.9	13.6	1488.0
inclusiv:								
<i>Țările CSI</i>	<i>1.7</i>	<i>168.4</i>	<i>33.3</i>	<i>2285.3</i>	<i>68.5</i>	<i>4603.7</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
Bielorus	1.7	168.4	1.1	101.9	0.8	73.3	0.0	0.0
Ucraina	0.0	0.0	32.2	2183.4	67.7	4530.4	0.0	0.0
<i>Țările UE</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>55.7</i>	<i>3803.1</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
Franța	0.0	0.0	0.0	0.0	22.2	1720.5	0.0	0.0
Germania	0.0	0.0	0.0	0.0	7.1	511.6	0.0	0.0
Irlanda	0.0	0.0	0.0	0.0	0.5	31.1	0.0	0.0
Olanda	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	57.7	0.0	0.0
Marea Britanie	0.0	0.0	0.0	0.0	25.1	1482.2	0.0	0.0
<i>Țările Europei Centrale și de Est</i>	<i>0.1</i>	<i>5.9</i>	<i>3.1</i>	<i>192.6</i>	<i>144.3</i>	<i>10199.8</i>	<i>13.6</i>	<i>1488.0</i>
Ungaria	0.0	0.0	3.0	189.2	81.1	5246.6	0.0	0.0
Litania	0.1	5.9	0.0	0.0	1.1	73.9	0.0	0.0
România	0.0	0.0	0.1	3.4	62.1	4879.3	13.6	1488.0
<i>Alte țări</i>	<i>0.3</i>	<i>25,3</i>	<i>26,5</i>	<i>1873,2</i>	<i>108,2</i>	<i>6886,3</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>
Insulele Virginia	0.0	0.0	0.0	0.0	8.0	479.4	0.0	0.0
Gibraltar	0.0	0.0	0.3	20.2	4.3	250.7	0.0	0.0
Islanda	0.0	0.0	0.0	0.0	0.6	41.0	0.0	0.0

⁷ Particularitățile sectorului cerealier în Republica Moldova, Ministerul agriculturii, noiembrie 2003

⁸ De menționat că licențele pentru exportul grînelor au fost eliberate unui cerc restrîns (!) de întreprinderi. Astfel, în an. 1995, acestea au fost Moldresurse, Moldenergo, Moldova-Gaz și Tirez-Petrol.

<i>Produsul și țara</i>	<i>2000</i>		<i>2001</i>		<i>2002</i>		<i>2003*</i>	
	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>
Liberia	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	9.6	0.0	0.0
Svaziland	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	16.7	0.0	0.0
Elveția	0.0	0.0	0.0	0.0	2.2	141.6	0.0	0.0
Turcia	0.0	0.0	1.3	114.6	0.0	0.0	0.0	0.0
SUA	0.3	25.3	24.9	1738.4	92.8	5947.3	0.0	0.0
Făina de grâu	0.8491	146.2	0.3911	63.7	7.1126	774.7	4.4798	654.7
inclusiv:								
<i>Țările CSI</i>	<i>0.2068</i>	<i>49.1</i>	<i>0.2431</i>	<i>36.6</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
Azerbaidjan	0.0	0.0	0.183	27.2	0.0	0.0	0.0	0.0
Bielorus	121.8	30.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Rusia	65.0	14.2	0.0397	6.5	0.0	0.0	0.0	0.0
Ucraina	0.020	4.4	0.0204	2.9	0.0	0.0	0.0	0.0
<i>Țările Europei Centrale și de Est</i>	<i>0.6423</i>	<i>97.1</i>	<i>0.148</i>	<i>27.1</i>	<i>7.1126</i>	<i>774.7</i>	<i>4.4798</i>	<i>654.7</i>
România	<i>0.6423</i>	<i>97.1</i>	<i>0.148</i>	<i>27.1</i>	<i>7.1126</i>	<i>774.7</i>	<i>4.4798</i>	<i>654.7</i>
* an. 2003 – date prealabile								
Sursa: DSS								

Geografia exportului grâului și făinii este destul de largă, dar cea mai mare parte se exportă în țările vecine – România și Ucraina (*Tabelul 9*).

Importul grâului și făinii în Moldova se realizează din două motive: fie pentru completarea rezervelor locale în anii cu recolta proastă, fie (și așa este în fiecare an) pentru îmbunătățirea calității pîinii și produselor de panificație pe calea importării în țară a grâului mai calitativ (*Tabelul 10*).

Tabelul 10

Importul grâului și făinii în Republica Moldova, 2000-2003

<i>Produsul și țara</i>	<i>2000</i>		<i>2001</i>		<i>2002</i>		<i>2003*</i>	
	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>	<i>Volumul, mii tone</i>	<i>Prețul, mii dolari SUA</i>
Grâu	7.4405	898.9	11.8532	1544.2	0.0492	11.2	142.090	23737.6
inclusiv:								
<i>Țările CSI</i>	<i>0.124</i>	<i>8.5</i>	<i>0.3676</i>	<i>35.5</i>	<i>0.0286</i>	<i>6.5</i>	<i>139.2422</i>	<i>23318.8</i>
Kazahstan	0.0993	5.8	0.1656	9.7	0.0	0.0	48.9284	8169.4
Rusia			0.0	0.0	0.0	0.0	89.374	14779.7
Ucraina	0.0247	2.7	0.202	25.8	0.0286	6.5	0.9398	369.7
<i>Țările UE</i>			<i>0.003</i>	<i>5.0</i>	<i>0.0053</i>	<i>1.5</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
Italia			0.0	0.0	0.0053	1.5	0.0	0.0
<i>Țările Europei Centrale și de Est</i>	<i>5.9865</i>	<i>702.4</i>	<i>9.4828</i>	<i>1078.6</i>	<i>0.0153</i>	<i>3.2</i>	<i>2.8028</i>	<i>414.3</i>
Lituania			0.4	41.2	0.0	0.0	2.8016	414.1
România	5.9865	702.4	9.0539	1035.2	0.0153	3.2	0.0012	0.2
<i>Alte țări</i>	<i>1.33</i>	<i>188.0</i>	<i>1.9998</i>	<i>429.6</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.045</i>	<i>4.5</i>
Livan							0.0003	0.1
Turcia	1.33	188.0	991.1	152.0	0.0	0.0	0.0447	4.4
Făina de grâu	23.5141	3672.4	15.6333	3203.1	25.5783	6170.6	44.5197	10231.4
inclusiv:								
<i>Țările CSI</i>	<i>0.0521</i>	<i>10.7</i>	<i>0.1245</i>	<i>17.9</i>	<i>0.0662</i>	<i>10.8</i>	<i>31.4937</i>	<i>7372.5</i>
Bielorus			0.0	0.0	0.0	0.0	731.1	157.1
Kazahstan			0.0	0.0	0.0	0.0	7199.7	1569.6

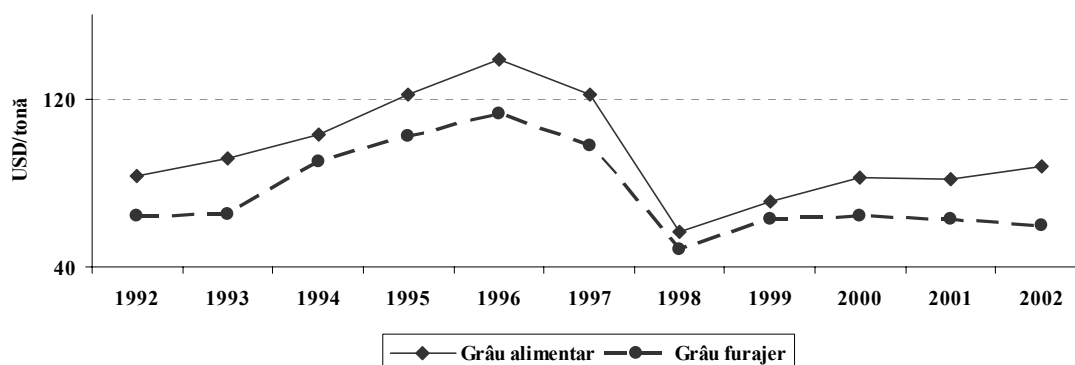
Produsul și țara	2000		2001		2002		2003*	
	Volumul, mii tone	Prețul, mii dolari SUA	Volumul, mii tone	Prețul, mii dolari SUA	Volumul, mii tone	Prețul, mii dolari SUA	Volumul, mii tone	Prețul, mii dolari SUA
Rusia	0.0421	8.0	0.001	2.0	0.0022	0.5	21.2964	5106.2
Ucraina	0.01	2.7	0.1235	17.7	0.064	10.3	2.1565	508.5
Uzbekistan	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.128	31.1
Țările UE	0.1647	39.3	0.1746	31.5	0.1288	31.4	0.1126	37.6
Franța			0.0021	0.3	0.0011	0.3	0.0042	1.5
Germania	0.1127	21.6	0.1055	21.1	0.107	24.3	0.0829	23.9
Italia	0.028	3.9	0.0293	5.6	0.0111	4.2	0.0053	2.4
Olanda	0.024	13.8	0.0022	0.3	0.002	1.1	0.0118	9.0
Țările Europei Centrale și de Est	7.1428	1269.8	3.7312	689.1	0.1161	28.8	3.7006	940.5
Bulgaria	0.635	104.1	0.0403	8.7	0.02	4.6	0.102	18.0
Ungaria	2.5796	447.3	1.1405	222.1	0.0	0.0	0.02	4.9
România	0.1092	21.6	0.0967	21.5	0.0961	24.2	3.5086	904.8
Slovacia	1.06	200.7	0.7392	138.6	0.0	0.0	0.07	12.8
Alte țări	16.1307	2332.8	11.603	2464.6	25.2672	6099.6	9.2128	1880.8
Norvegia	0.013	7.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0023	1.2
Turcia	0.7197	123.2	0.012	2.4	0.0126	3.5	3.5247	552.3
SUA	15.398	2202.4	11.591	2462.2	25.2546	6096.1	5.6849	1327.1

* an. 2003 – date prealabile
Sursa: DSS

Trebuie de menționat că prețurile la importul grâului în Moldova, a grâului alimentară și cel furajer, au fost relativ stabile pe parcursul a zece ani 1992-2002, cu excepția câtorva ani din 1994- pînă în 1997 (Graficul 4).

Graficul 4

Dinamica prețurilor pentru grâul importat, anii 1992 – 2002, dolari SUA

Sursa: Ministerul economiei RM

Analiza prețurilor la importul grâului în Moldova pe parcursul deceniului ce a precedat anul 2003, arată că, în general, ele corespundea conjuncturii pieței grâului din regiunea Europei Centrale și de Est; nu erau speculative, ceea ce în combinație cu producerea internă de grâu în acești ani relativ satisfăcătoare menține în țară prețurile la pîine la un nivel accesibil pentru populație.

Situația s-a schimbat radical în anul 2003 cînd producția internă a grâului, conform estimărilor, alcătuia nu mai mult de 10 % din nivelul a doi ani precedenți, iar prețurile la grâul de import s-au dublat pe parcursul anului.

3. Anul 2003: recoltă proastă de grâu, pericolul crizei de pâine

3.1. Tendințe de bază pe piețele mondiale și regionale de grâu

Moldova este o țară cu economie mică deschisă. Nivelul de deschidere al acestei economii - raportul dintre volumul comerțului extern (export + import) și PIB - a constituit în anii 90 mai mult de 90%, 111,7% în 2002 și 106,0% în 2003, ceea ce este mult mai mult decât în țări, ca România, Ucraina (62 - 76%) sau Rusia (30 - 53%). Din această cauză securitatea alimentară a unei țări mici în cazul condițiilor interne nefavorabile, fie climaterice sau sociale, este destul de vulnerabilă și în fața factorilor externi.

Anume în asemenea situație s-a aflat Republica Moldova în anul 2003: resurse interne limitate de grâu și făină și prețuri foarte mari pe piețele externe la aceste produse. *S-a creat situația, când era necesară intervenția statului prin acțiuni raționale și coordonate ale structurilor sale și operativitatea agenților economici – participanți la operațiunile pe piața cerealelor.*

Pe parcursul întregului an 2003 piața mondială a cerealelor a fost deosebit de tensionată – producție mică în principalele țări exportatoare, prețuri în creștere și rezerve în scădere (Tabelul 11).

Tabelul 11

Piața mondială de cereale, mil. tone

	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004
Producerea	591.8	585.7	588.7	570.2	561.9
Comerțul	110.3	101.2	108.7	105.9	96.5
Consumul	594.7	599.7	609.0	615.3	615.8
Rezervele	257.3	244.0	226.0	181.0	128.3
Prețurile de export, dolari SUA/tonă	112	128	127	161	147
<i>Sursa: FAO, Food outlook preview, Nov. 2003</i>					

Conform prognozei FAO pentru sezonul 2003/2004, volumul comerțului mondial de cereale s-a micșorat cu 8%, rezervele de cereale s-au micșorat cu o treime (-29.1%), iar prețurile nu vor fi sub 147 USD/tonă.

Exportatorii de bază ai cerealelor pe piața mondială sînt Argentina, Australia, Canada, Uniunea Europeană și SUA. Anul 2003 a fost un an relativ roditor pentru cereale în SUA și Argentina. Continentul european – de la Perinei pînă la Ural – a fost afectat de secetă. Cele mai mari pierderi la recoltă le-au avut Franța, Germania, Cehia, țările din fosta Iugoslavia și Moldova.

Având în vedere situația creată, multe dintre Guvernele acestor țări au anulat taxele vamale la cereale și făină, și deja în prima jumătate a anului 2003 agenții economici au început să importe grâu. Necesitățile de grâu alimentar sunt determinate de către fiecare țară reieșind din normele stabilite de consum pe cap de locuitor: de la 80 kg/an în Estonia și Lituania, pînă la 170 kg/an în Malta și 100 kg/an în Uniunea Europeană.

În țările CSI norma de grâu alimentar este de 110-135 kg/an în medie per capita. În Moldova este de 115-120 kg/an (consumul de pâine și produse de panificație în țară în anul 2002, conform datelor DSS, a fost de 151 kg pe cap de locuitor).

Creșterea considerabilă la începutul anului 2003 a cererii de cereale a dus la micșorarea rezervelor mondiale, atingându-se cel mai jos nivel din ultimii 6 ani: 128.3 mil. tone în sezonul 2003/2004 față de 257.3 mil. tone în 1999/2000. Prețurile la grâul alimentar au început să crească deja la mijlocul anului când situația dificilă privind cerealele în Europa a devenit deja cunoscută.

A urmat reacția UE și a unor țări în parte: UE a mărit cota pentru importul grâului alimentar până la 8 mil. tone; România din 31 iulie a introdus interzicerea exportului cerealelor; Ucraina a achiziționat 200 mii tone de grâu din Rusia în august și încă 1.0 mil. tone în septembrie; a fost semnat un acord de achiziționare a 1.2 tone grâu din Kazahstan⁹.

România este, de obicei, exportator de grâu, dar în anul 2003, deja în februarie Guvernul a decis să folosească 200 mii tone de grâu din rezervele strategice, iar agenții economici au început achiziționarea externă a grâului, inclusiv din Republica Moldova. Prețurile producătorilor interni de grâu în iulie erau de 170 mil. dolari SUA pentru o tonă (față de 70 dolari SUA/tonă în anul 2002). Respectiv au început să crească prețurile la făină și pâine. În prima jumătate a anului 2003 România a importat grâu în volum de 337.1 mii tone la un preț de circ 115 dolari SUA/tonă. Importurile au fost realizate din Ungaria (190 mii tone), Bulgaria (96.8 mii tone), Moldova (13.6 mii tone), Rusia și Ucraina. Partenerii potențiali erau Canada și SUA. Necesitățile totale de import ale României erau estimate la 1.0 mil. tone¹⁰.

În Rusia, recolta grâului pentru anul 2003 era estimată la 67.2 mil. tone. Rezervele conservate din recolta anului precedent erau de 10.0 mil. tone, iar necesitatea internă în Rusia era estimată la 75.0 mil. tone. În toamna anului 2003 exportul de grâu a atins cifra de 5 mil. tone și Guvernul a introdus limita de export a grâului (taxa vamală de 25 EURO/tonă). În Kazahstan, de asemenea, odată cu creșterea prețurilor la grâu, toamna au fost introduse limitele „nelegiferate” pentru operațiunile de exportare a grâului¹¹.

Ucraina, care este exportator tradițional de grâu, în sezonul 2003/2004 în legătură cu recolta proastă, de asemenea, activ efectuează importuri. „Criza de pâine este însoțită de arestarea unora dintre demnitari și introducerea controlului riguros asupra contractelor de export”¹².

Guvernul Moldovei a considerat că cei mai avantajoși parteneri pentru achiziționarea grâului sînt Rusia și Kazahstanul. Dar cu codniția că prognozele oficiale privitor la existența grâului în aceste țări se confirmă și prețurile vor fi accesibile. Însă, analiștii ruși (Institutul de Conjunctură a Pieței Agrare – ICPA), centrul „SovEcon” și Unidell Group) presupun că deja „primăvara Rusia va putea să se confrunte cu deficit de grâu”, ceea ce se confirmă prin majorarea prețurilor la pâine pe tot teritoriul țării. În cazul în care grâul disponibil nu va fi în de ajuns, Rusia îl va achiziționa în Kazahstan. Dar, conform datelor oferite de analiticii companiei „Roshleproduct”, „traderii din Kazahstan au început să refuze chiar și contractele plătite în avans de livrare a grâului în Rusia pentru 100-120 dolari SUA/tonă. Fie ei contează să vîndă grâul la un preț de 160 dolari SUA/tonă la începutul anului 2004, fie există dubii privind estimarea reală a recoltei”.

⁹ Grain Market Report, #326, International Grain Council, August 28, 2003

¹⁰ Romania: Grain and Feed, July 2003, USDA

¹¹ Piața mondială a grînelor, UGA-Port, Kiev, dec. 2003

¹² Asociația ucraineană de grîne, <http://www.uga-port.org.ua>

Mai mult decât atât, conform estimărilor FAO (decembrie 2003), tendința de creștere a prețurilor pe piețele mondiale la grâul alimentar se va menține, și aceasta va complica la sigur importul grâului în Moldova în prima jumătate a anului 2004.

3.2. Anul 2003: producția și bilanțul consumului grâului, necesitățile

Pentru Moldova rezultatele anului agricol 2003, per total, sunt mai mult satisfăcătoare decât nereușite: conform evaluării DSS, producția agricolă totală a constituit 86% în comparație cu anul 2002. Anul s-a dovedit a fi roditor pentru vița de vie, fructe, legume și floarea soarelui. Însă pentru cerealele de toamnă (grâu, orz) acest an a fost foarte nefavorabil. Cauzele sunt înghețurile grave din iarnă în lipsa zăpezii pe câmpuri și seceta din primăvară și vară. Din această cauză producția totală a culturilor cerealiere la recolta medie de 6,8 chintale/ha a constituit doar 118 mii tone, inclusiv grâu alimentar - 101,5 mii tone, ceea ce reprezintă mai puțin de 10% din recolta anului 2001 și 2002. Situația a fost salvată parțial prin reînsămânțarea a mai mult de 40% din terenuri cu porumb și floarea soarelui. Recolta de porumb a constituit 1402 mii tone (cu 17,4% mai mult decât în anul 2002), iar recolta de floarea soarelui a constituit 389 mii tone (cu 22,7% mai mult).

Datele esențiale privind terenurile și recoltele de cereale în anul 2003 sunt reprezentate în *tabelul 1*. Cota cea mai mare de grâu a fost recoltată în zonele de nord ale Moldovei, mai puțin afectate de secetă (42,3%) și în zona de jos a Prutului (Ungheni, Nisporeni, Cantemir, Leova și Cahul - 23,9%).

Tabelul 12

Rezultatele sectorului cerealier în anul 2003 pe fonul ultimilor cinci ani

	<i>Un. de măsură</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
Cereale – total							
Suprafața	mii ha	937.4	935.7	987.6	1076.8	1072	579.3
Producția medie	chintal/ha	26.6	23.5	19.6	24.4	24.1	19.4
Recolta totală	mii tone	2500	220.0	1934.3	2627.9	2587	1125.4
Grâul de toamnă							
Suprafața	mii ha	356.7	341.7	373.0	436.8	445.3	149.3
Producția medie	chintal/ha	26.8	23.5	19.6	27.2	25.1	6.8
Recolta totală	mii tone	951.9	978.0	724.9	1181	1113	101.5
Orzul de toamnă							
Suprafața	mii ha	42.0	41.3	50.8	61.0	68.0	15.8
Producția medie	chintal/ha	22.1	19.6	15.5	27.0	21.9	7.9
Recolta totală	mii tone	93.2	81.0	78.6	165.0	148.8	12.5
Orzul de primăvară							
Suprafața	mii ha	65.7	66.7	54.8	37.1	44.3	4.1
Producția medie	chintal/ha	18.6	15.4	9.9	17.9	21.9	7.3
Recolta totală	mii tone	122.4	101.3	54.4	66.4	71.7	3.0
Leguminoase							
Suprafața	mii ha	27.6	31.4	24.5	19.5	25.6	18.9
Producția medie	chintal/ha	18.6	12.6	6.1	19.4	11.6	5.9
Recolta totală	mii tone	51.4	39.4	15.0	37.8	29.3	11.1
Porumb pentru semințe							
Suprafața	mii ha	400	403.2	441.5	471.1	446.7	557
Producția medie	chintal/ha	31.0	28.3	23.4	23.7	26.7	27.1
Recolta totală	mii tone	1239	1140.3	1031.0	1118.0	1194	1402
<i>Sursa: Ministerul agriculturii și industriei alimentare</i>							

Pentru anul 2003 Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare a prognozat o recoltă de 1.3 mil. Tone, care urma să fie utilizată în următoarele proporții: fondul semincier - 85 mii tone, consum (pâine) – 400 mii tone, export – 335 mii tone.

La începutul anului 2003, Republica Moldova dispunea de stocuri de grâu 438.1 mii tone de grâu, inclusiv grâu alimentar – 229.1 mii tone (*Tabelul 13*).

Tabelul 13

Ianuarie – martie 2003 – stocurile de grâu, mii tone

Produsul	Stocuri la 1.01.2003	Consumat în ianuarie - martie			Stocuri la 1.04.2003	Necesar pentru consumul populației pentru aprilie – august	Surplus , deficit
		Consumul (pâine)	Export	Furaj			
Grâu – total	438.1	114.0	8.9	78.0	237.2	190.0	+47.2
<i>Inclusiv:</i>							
Alimentar	229.1	84.0	6.7	-	138.4	156.7	-18.3
Categoria 5 (furaj)	209.0	30.0	2.2	78.0	98.8	33.0	+65.5
<i>Sursa: Ministerul agriculturii și industriei alimentare al RM</i>							

Din datele prezentate se poate concluziona, că în primăvară situația încă nu prezenta pericol, și planurile de asigurare a țării cu grâu în perioada dinaintea recoltei (iulie-august) tradițional se bazau pe următoarele calcule: necesitatea lunară de grâu în Moldova (3.6 mil. locuitori) pentru scopuri alimentare era de 38 mii tone, inclusiv grâu alimentar și 10 mii tone de grâu de categoria 5. Necesitatea de grâu furajer pentru zootehnie se estima la 26 mii tone pe lună pentru perioada noiembrie-aprilie, iar pentru perioada mai-octombrie – cu 40% mai puțin (16 mii tone).

Primele semnale de alarma din partea Guvernului, referitor la situația grâului, au apărut în aprilie-mai, când a devenit clar că, după iarna geroasă și cu puțină zăpadă, a venit o primăvară secetoasă și producția totală de cereale a țării nu va fi suficientă nici pentru acoperirea necesităților interne, iar recolta totală de grâu va fi de circa 250 – 300 mii tone. La această perioadă rezerva de stat de grâu nu constituia mai mult de 16-18 mii tone, fiind concentrate preponderent la elevatoarele din Florești, Căușeni, Comrat și Cahul. În aceste împrejurări în luna mai, pentru prima dată, s-a pus problema stimulării importului de grâu în țară. Asemenea măsuri au fost întreprinse în unele țări cum ar fi România, unde nu doar s-a interzis exportul de grâu dar a și fost eliberat de taxe vamale importul de grâu, ceea ce a permis, deja în prima jumătate a anului 2003, să se importe în țară 337,1 mii tone de grâu la prețul 115 USD/tonă, inclusiv din Republica Moldova – 13,6 mii tone (1,48 milioane USD), deci la prețul de numai 109,4 USD/tonă. Aceste exporturi din Moldova se realizau de firme private în baza contractelor bilaterale reieșind din interese proprii. În același timp, țărani au încetat să vândă grâu și făină începând cu luna mai, conform principiului realist: „până nu văd recolta nouă, am să păstrez grâul de anul trecut”.

Însă, reacția Guvernului întârzia, deși în anul 2002 „în scopurile monitorizării situației și luării de măsuri operative” prin dispoziția Guvernului nr. 86-d din 6.09.2002 a fost creată o comisie (din reprezentanții Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerului Economiei) căreia i-a fost ordonat „să înainteze, după necesitate, propuneri de modificare în actele normative și legile în vigoare în dependență de conjunctura pe piață și să informeze în mod regulat Președintele țării, Președintele Parlamentului și conducerea Guvernului privind situația curentă în domeniul respectiv”¹³.

¹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, #130, 2002, p.26

În final, reacția Guvernului a apărut abia la mijlocul verii și aceasta s-a manifestat prin adresarea către Rusia, Kazahstan și China privind furnizarea de grâu în Moldova în calitate de ajutor umanitar sau „la prețuri convenabile”. După aceasta a urmat Hotărârea Parlamentului (31.07.2003) cu privire la scutirea de TVA a importurilor de grâu în țară, și acordarea permisiunii de a importa grâu la circa 60 de agenți economici. Situația *de facto* privind volumul de grâu la momentul adoptării acestor hotărâri se descrie în *Tabelul 14*.

Tabelul 14

**Necesitățile de grâu pentru asigurarea pieței interne
în perioada august 2003 – august 2004, mii tone**

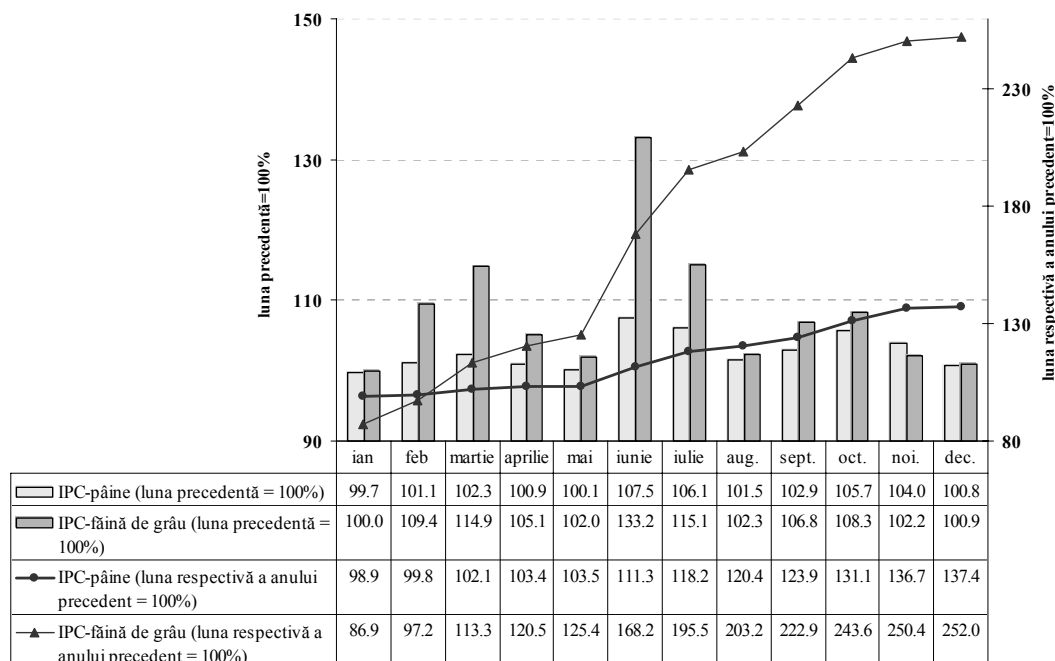
Recolta an. 2003	Necesitatea fondului de semințe	Volumul posibil pentru consum	Necesitatea pe perioada pînă în august 2004			Deficit	Necesitatea de importare
			Total	Inclusiv			
				Oraș	Sat		
101	58	43	450	158	292	-407	407
Sursa: Ministerul agriculturii si industriei alimentare							

3.3. Măsurile de stat de reglementare pe piața grâului, făinii și pîinii

Recolta slabă de grâu, cum n-a mai fost în Moldova de jumătate de secol, volumul limitat al rezervelor de stat și creșterea continuă, de la începutul anului 2003, a prețurilor interne la făină și pâine (*Graficul 6 4*) au determinat necesitatea implicării Guvernului prin metode legislative, economice și administrative dar reieșind în același timp din realitățile economiei de piață.

Graficul 6

Dinamica indicelui prețului de consum la făina de grâu și pîine în anul 2003

Sursa: DSS, Buletinul de prețuri, 2003

Deoarece Statul nu avea resurse (suficiente rezerve de stat) pentru intervenție pe piața grâului, unica soluție era stimularea importului de grâu în țară. Mai mult pentru atât, acest import trebuia să fie în cantități fără precedent de mari – nu mai puțin de 200 mii

tone de grâu alimentară și 100 mii tone de grâu furajer. Importul grâului și făinii în anii precedenți era destul de redus (*tabelul 4*). Ca rezultat al pericolului ce s-a creat asigurarea securității alimentare, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat la 31 iulie 2003 modificări și completări la articolul 4 a „Legii privind intrarea în vigoare a Capitolului III a Codului Fiscal” nr. 417-X111 din 17 decembrie 1997: „în perioada august-decembrie 2003 taxa pe valoarea adăugată nu se aplică la importurile de cereale la pozițiilor de articole 1001, 1002 00 000, și 1003 00 100 în volumul coordonat cu Guvernul, și la realizarea cerealelor pe teritoriul țării”.

Prin Hotărârea nr. 1037 din 26 august 2003 Guvernul a stabilit cotele de import la grâu pentru care cu se va aplica TVA: 500 mii tone de grâu, inclusiv – 300 mii tone de grâu alimentară, 20 mii tone de orz pentru semințe și 10 mii tone de secară. Pentru implementarea acestei Hotărâri a fost elaborat Regulamentul privind importul și comercializarea grâului cu facilități fiscale. Conform regulamentului, să importe și să realizeze grâu fără achitarea TVA puteau doar acele întreprinderi care primeau certificatele respective de la Ministerul Agriculturii și Ministerul Economiei pe o perioadă de 30 de zile.

Din start se presupunea că motiv pentru emiterea unei astfel de decizii este va stabilirea unei corelații „preț-calitate”. Se indicau chiar și punctele de orientare: spre exemplu, grâul cu o componentă de gluten mai mic decât 18% trebuie să coste nu mai scump de 170 dolari SUA/tonă. În Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare se spera că criteriile respective vor da procesului de distribuire a înlesnirilor cotei de cereale o componentă de competitivitate, așa cum se cerea prin decizia guvernamentală. Dar, foarte curând s-a elucidat că, traderii nu se grăbeau să participe la concursul „cine vinde mai ieftin și mai repede”. Condițiile pentru importul grâului au fost „atenuate” deoarece el se scumpea mai repede decât se efectuau livrările; Regulamentul privind importarea grâului a fost întărit de Ministerul agriculturii, Ministerul Finanțelor și Ministerul Economiei fără indicarea prețurilor limită.

Modificarea la Lege adoptată de către Parlament privind scutirea de TVA la importul de grâu și măsurile organizaționale întreprinse de către Guvern au activizat simțitor importul de grâu în Moldova. Dacă în perioada ianuarie-august importul de grâu a constituit 22,0 mii tone, inclusiv – 13,8 mii tone grâu alimentară, atunci în perioada septembrie-noiembrie - 73,1 și 67,1 mii tone respectiv.

Totodată, prețul este un alt aspect important al acestei probleme, ce merită cu desăvârșire a fi pus în discuție. Prin decizia de a scuti importurile de grâu de TVA, organele de stat sperau să lichideze deficitul de grâu din țară și astfel să limiteze creșterea posibilă a prețurilor la pâine. În realitate, însă, s-a creat o situație cu totul diferită față de cea prognozată. Decizia adoptată de Parlament limita prețul la marfă (grâu) doar la „intrarea” în țară, în timp ce comercializarea ulterioară pe teritoriul țării nu era reglementată. Întrebarea rămânea deschisă: la ce prețuri vor realiza întreprinderile importatoare, grâul? Deoarece grâul alimentară nu face parte din grupa de mărfuri de importanță socială, în timp ce adaosul comercial la făină și pâine, conform Hotărârii Guvernului, este limitat și controlat. În rezultat, în condițiile deficitului de grâu care a continuat și în a doua jumătate a anului 2003 și non-concordanța bazei normative, intrările de grâu importat pe teritoriul țării au rămas în afara controlului organelor de stat.

În legătura cu aceasta apare întrebarea: cât de pozitiv a fost impactul deciziei de scutire a importului de grâu de la plata TVA asupra prețurilor la pâine? Conform

legislației în vigoare, produsul obținut la prelucrarea grâului – făina, se impozitează cu TVA la 20%, iar pâinea – produsul pregătit din făină, se impozitează cu TVA, conform legii, la 8%.

Pentru a evalua consecințele deciziei privind scutirea importului de grâu de TVA, CISR a analizat câteva scheme conform rețelei: *firma-importator – combinatul de prelucrare a grâului – fabrica de pâine*. Au fost efectuate calculele în baza datelor reale. Din calcule se vede clar că în rezultatul calculării TVA pentru importul de grâu, costul unei tone de grâu și făină a rămas neschimbat: 225.6 dolari SUA pentru o tonă de grâu și 300.75 dolari SUA pentru o tonă de făină. Prețul la făină, în ambele cazuri, la combinatele de panificație a rămas neschimbat – 396.99 dolari SUA, inclusiv TVA – 66.16 dolari SUA. Bugetul a primit în ambele cazuri TVA în sumă de 52932 dolari SUA, dar odată cu introducerea modificărilor la Lege, toată răspunderea pentru plata TVA la bugetul de stat a rămas pe seama combinatelor mici de prelucrare a grâului, și statul le-a încasat doar după ce combinatele mici de prelucrare a grâului și-au realizat făina combinatelor de panificație, deși ele ar fi putut plăti taxa imediat, odată ce au importat cerealele.

Reieșind din cele menționate mai sus, se poate concluziona că scutind firmele-importatoare de grâu alimentară de la plata TVA, statul nu a obținut rezultatul scontat – menținerea nivelului prețurilor la pâine, din contra, prețurile au continuat să crească. În special – în noiembrie.

Reflectarea situației de criză se exprimă printr-un șir de evenimente:

1. Guvernul – Ministerul agriculturii și industriei alimentare – împreună cu proiectul CNFA/USAID au organizat la 13.11.2003 pentru experții agrobusiness-ului o discuție deschisă privind situația pe piața cerealelor. Conform estimărilor Ministerului, „situația se află sub control, prețurile pînă la anul nou nu se vor majora”. Drept bază pentru aceste asigurări serveau: importul a 42.4 mii tone de grâu alimentară și 20.6 mii tone de făină în perioada 1 septembrie – 12 noiembrie a 42.4 mii tone; obținerea unui ajutor umanitar din Rusia a 10 mii tone de cereale; promisiunea Chinei de a oferi Moldovei ajutor (1.0 mii tone);
2. la 15.11.2003 „Franzețuța” S.A. – cel mai mare producător de pâine din țară (55.2% acțiuni sunt în posesia statului) – a anunțat brusc despre majorarea prețurilor la toate tipurile de pâine cu 30.0 - 62.8%, cu excepția unuia („Chișinău”, 0,8 kg – cu prețul de 2,75 MDL);
3. la 19.11.2003 Președintele Republicii Moldova a cerut Guvernului și conducerii „Franzețuța” S.A. să scadă prețurile la trei tipuri de pâine „socială” și a pus în sarcina MAI și Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției să supravegheze ca pâinea ieftină să nu devină obiect pentru speculații;
4. în aceeași zi, 19.11.2003, la ședința Guvernului a fost aprobată Hotărârea de a reduce adaosul comercial la comercializarea pâinii și produselor lactate de la 20% la 10%; se creează *un grup de lucru special pentru elaborarea măsurilor pentru protecția socială a persoanelor cu venituri reduse*.

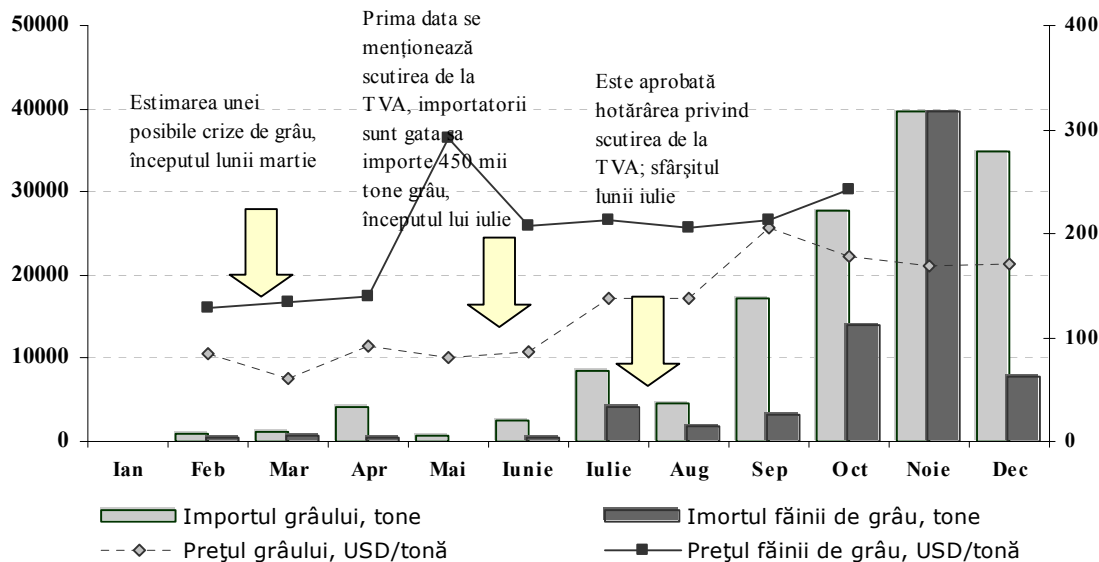
Măsurile întreprinse au redus din intensitatea “crizei de pâine”, dar, deoarece prețul la grâu și făina din import continua să crească, respectiv crește și costul de producție al pâinii, iar adaosul comercial de 10% nu acoperea cheltuielile punctelor de comercializare, astfel a devenit nerentabil de a produce și vinde pâine.

Între timp, deja în luna decembrie a devenit evident că nivelul importurilor de grâu și făină în țară s-a redus. Motivele fiind restricțiile la exportul grâului, introduse în Rusia

și Kazahstan, creșterea bruscă a prețurilor la grâu, creșterea cheltuielilor firmelor importatoare moldovenești la cumpărarea, transportarea, prelucrarea și păstrarea grâului.

Graficul 7

Criza cerealelor: semnale și reacții

Conform evaluării, către sfârșitul anului 2003 țara dispunea de circa 30-35 mii tone (la firmele-importatori și rezervele de stat) și încă aproximativ 15-20 mii tone, în mare parte grâu de categoria 5 – la gospodăriile țărănești.

Către 01.01.2004 rezerva de stat de grâu alimentară constituia circa 16,0 mii tone (la 01.01.2003 – 18 mii tone).

5. Pasul următor: La 24.12.2003 Guvernul s-a adresat Parlamentului cu propunerea: a) de a prelungi până la 1 iulie 2004 scutirea de TVA a importurilor de grâu; b) eliberarea de la plata taxelor vamale a importurilor de grâu alimentară și furajer, orzului și făinii. Spre deosebire de facilitățile din vară (31.07. 2003) la importul grâului, această hotărâre trebuia să implice și importatorii din țările cu care Moldova nu are acorduri privind comerțul liber. În ziua următoare, 25.12.2003 Parlamentul a adoptat în două lecturi proiectul de lege propus de Guvern.

Consecințele acestei decizii vor fi vizibile în al doilea trimestru al anului 2004. *Contrar prognozelor, în luna ianuarie a avut loc o reducere (și nu o creștere) a importurilor de grâu și reorientarea comercianților asupra importului de făină; se pare că această tendință se va menține pe parcursul următoarelor luni.*

3.4. Dinamica și problemele importului de grâu

După anul 1990, când a avut loc diminuarea producției în sectorul agricol și orientarea acestuia către principiile economiei de piață, Republica Moldova niciodată nu s-a

confruntat cu un import atât de masiv de grâu și făină. În anii 1994-2002, spre exemplu, importul a fost modest (vezi *Tabelul 15*)¹⁴.

Tabelul 15

Importul grâului și făinii, mii tone

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Grâu alimentar	38.6	62.7	31.1	9.0	2.3	5.8	7.4	11.9	0.1
Făină de grâu	0	0	0	1.8	0.5	8.5	23.5	15.6	25.6

Sursa: Ministerul agriculturii, Departamentul marketing

Pe acest fundal, se putea prognoza încă, la etapa incipientă, dificultatea cu care vor fi implementate de către agenții economici sarcinile stabilite de Guvern privind importul a 500 mii tone de grâu inclusiv 300 mii tone grâu alimentar, luând în considerație termenul (mai puțin de jumătate de an!), statutul privat al firmelor-importatoare (cu excepția „Moldresurse” S.A. și „Franzeļuța” S.A.), precum și majorarea prețurilor regionale la grâu.

Tabelul 16

Dinamica importului grâului și făinii de grâu, mii tone

	<i>Ianuarie – august</i>	<i>Septembrie</i>	<i>Octombrie</i>	<i>Noiembrie</i>	<i>Decembrie</i>	<i>Ianuarie- decembrie (30.12.2003)</i>
Grâu – total	22.0	9.4	19.5	44.2	28.9	124.0
<i>Inclusiv</i>						
Alimentar	13.8	8.4	16.1	42.5	28.9	109.7
Furajer	8.2	1.0	3.4	1.7	0.0	14.2
Făină de grâu	7.6	2.6	12.6	11.5	6.7	41.0

Sursa: Ministerul agriculturii

Conform datelor Ministerului Agriculturii, *certificate pentru importul de grâu* au fost eliberate la peste 60 de agenți economici, însă doar unele dintre aceste firme au exploatat din plin avantajele fiscale pe care acestea le ofereau. În perioada 01.09.2003-30.12.2003 în republică au fost importate 95.9 mii tone de grâu alimentar, 6.0 mii tone de grâu furajer și 33.4 mii tone de făină. Cei mai mari importatori au fost agenții economici: *LTD Trans Oil* - 12747 tone de grâu alimentar, *Agenția Națională de Rezerve Materiale* – 7570 tone de grâu alimentar, *G.T Petru Tarlev* - 7196 tone de grâu alimentar, 791 tone grâu furajer și 866 tone de orz, *Picom* - 6650 tone de grâu alimentar, *SRL Tego Grup* - 4948 tone de grâu alimentar, *SRL Agrotera-Impex* - 2358 tone grâu alimentar și 241 tone de grâu furajer, *SA Franzeļuța* - 8203 tone de grâu alimentar și 2264 tone de grâu furajer și *Moldresurse* - 4999 tone de grâu alimentar. Cei *opt agenți economici* au importat în țară 54.5 mii tone de grâu, sau circa 51.3% din volumul total de import în perioada septembrie-decembrie a anului 2003.

Importul făinii de grâu în perioada septembrie-decembrie a anului 2003 a fost de 33.4 mii tone. Importul a fost realizat de mai mult de 50 de agenți economici, inclusiv cele mai mari cantități de către SA „Franzeļuța”, SRL Unicaps, Triluna-UCAZ și Danova-Prim.

¹⁴ Excepții au fost livrările în anul 1995 cu 75.0 mii tone de cereale și 100.0 mii tone de secară în baza creditului Uniunii Europene (19.0 mil. ECU) și în anii 1994-1996 – în baza creditului SUA de cereale în sumă de 30 mil. dolari SUA.

În total pe parcursul anului 2003, conform datelor oferite de Ministerul agriculturii, în Moldova au fost importate 124 mii tone de grâu alimentar și 41 mii tone de făină¹⁵. Cele mai principale țări exportatoare de grâu în Moldova pe parcursul anului 2003 au fost Rusia, Kazahstan și Lituania, importuș de făină a fost efectuat din Rusia, SUA, România, Kazahstan, Ucraina și Turcia.

Resursele de cereale, la care se orientau întreprinderile de panificație, erau concentrate în special la cele 12 elevatoare (din cele 29 active), inclusiv grâul alimentar din rezervele de stat – în elevatoarele din Florești (6.1 mii tone), Căușeni (5.1 mii tone), Cahul și Comrat (0.6 mii tone), iar la SA „Franzeleuța” – în Edineț, Irgara și Drochia.

După cum se vede, cota de 300 mii tone stabilită de către Guvern la importul de grâu alimentar și valabilă până sfârșitul anului a fost exploatată de către importatori doar la 1/3. Posibilele explicații ar fi:

- dificultățile cu care s-au confruntat firmele-trader în Rusia și Cazahstan și pe alte piețe, încercând să achiziționeze volumul necesar de grâu „la prețuri acceptabile”;
- aspectul financiar – dublarea prețurilor de import la grâu în comparație cu prima jumătate a anului;
- cheltuieli sporite la transport, prelucrarea și păstrarea grâului în elevatoarele din țară;
- încrederea că „întru interesele populației” facilitățile la importul grâului prin scutirea la plata TVA vor continua și după data de 1 ianuarie 2004.

Motivul principal este faptul că a fost ratată prima jumătate a anului 2003, când pe piață erau cele mai favorabile prețuri la importul grâului și făinii. (vezi *Tabelul 17*).

Tabelul 17

Dinamica prețurilor de import la grâu și făină, dolari SUA/tonă

	<i>Ianuarie-martie</i>	<i>Mai</i>	<i>Iulie</i>	<i>Septembrie</i>	<i>Octombrie</i>	<i>Noiembrie</i>
Grâu alimentar	90.9 – 105	119.7	152	198.5	212	210
Grâu furajer	69.9	84.5	130.4	154.4	166.6	165.4
Făină de grâu	154 – 182	211 – 232	240	330	364	363

Sursa: Ministerul economiei

După cum vedem, situația s-a creat în așa un fel încât în anii 1999-2002 agenții economici din Moldova au exportat grâul alimentar la prețul de 70.9 – 88.2 dolari SUA/tonă; și deja în prima jumătate a anului 2003, la prețul de 109.4 dolari SUA/tonă, iar l-au importat la finele aceluiași an la un preț mai mare de 200.0 dolari SUA/tonă.

Pe lângă prețurile înalte la procurarea grâului de la producători, cheltuielilor de transport, traderii de cereale au avut cheltuieli adăugătoare în interiorul țării (inspecția fitosanitară, inspecția produselor cerealiere, departamentul căilor ferate).

Livrările de grâu sub formă de ajutor umanitar de la Ministerul pentru Situații de Urgență al Rusiei „din contul rezervelor de stat al FR” s-a realizat în noiembrie-

¹⁵ Conform datelor preliminare ale DSS, în anul 2003 importul grâului a fost de 142.1 mii tone, făinii de grâu – 44.5 mii tone.

decembrie. 10.0 mii tone de grâu alimentară în sumă de 2.0 mil. dolari SUA au ajuns în Republica Moldova și se păstrează în Agenția de stat a resurselor materiale și ajutorului umanitar (SA „Cereale-Florești”, Ghindești). O parte din acest ajutor umanitar (600 tone) a fost transmis administrației regiunii Transnistrene.

3.5. Mediul concurențial și prețurile pe piața pâinii

În ultimul deceniu „sectorul pâinii” în Moldova – producerea făinii și a pâinii și realizarea acestora – a parcurs mai multe etape ale transformărilor de la sistemul planificat, bazat pe proprietatea de stat și de cooperativă (asociații de stat din 33 de combinate de panificație „Moldhleab” și sistemul cooperăției de consum „Moldcoop” 112 brutării) la sistemul economiei de piață, bazat pe proprietatea privată și unde statul controlează circa 15%.

Făina. Capacitățile de producție ale industriei de morărit sunt de circa 40-43 mii tone de făină pe lună. La acest moment în țară sînt înregistrate circa 150 de mori (majoritatea particulare și doar 3 de stat) situația în această sferă este bazată pe regulile pieței, în lipsa monopolurilor. Mori comparativ mari sînt în Edineț, Chișinău, Orhei, Căușeni și Ceadr-Lunga. S.A. „Franzeļuța” – cel mai mare producător de pâine și paste făinoase – nu are propria sa moară. Cea mai calitativă făină este considerată cea din Ceadr-Lunga, unde moara, care a fost construită în anii 80 de către complexul militar, produce pînă la 80% făină de calitate superioară și de calitate I. Producerea făinii de calitate I la morile mici nu depășește 60-65%.

Corelația dintre consumul făinii locale și celei importate în Moldova în prima jumătate a anului 2003 era aproximativ în proporție de 3:1, iar în a doua jumătate – 1:1. În general, pentru anul 2003 importul făinii a fost de 41 mii tone. Conform datelor oferite de Departamentul de statistică, în perioada ianuarie-decembrie prețul la făina de grâu s-a majorat de 2.5 ori.

Pîinea. O situație diferită, comparativ cu producția făinii, este în ramura de panificație unde poziția statului este deosebit de puternică. La momentul dat în țară sînt înregistrate 232 de întreprinderi ale acestei ramuri (la 1.01.2003 activau 215) care zilnic consumă 500-520 tone de făină.

Brutării există în 35 de orașe, inclusiv 17 în Chișinău, „capacitatea lor de lucru” în toamna anului 2003 era susținută de existența de făină în depozitele lor, stocurile săptămînale variau de la 2.07 pînă la 3.8 tone de făină.

Deși S.A. „Franzeļuța” nu este monopolist pe piața pâinii (nu produce mai mult de 35% - limită pentru monopolist – de pâine în țară, doar 15-17%), poziția acestei întreprinderi atît economică, cît și cea „politică” este în exclusivitate una cheie pentru Guvern în vederea efectuării controlului prețurilor la pâine, mai cu seamă în municipiul Chișinău unde populația este de 700 mii locuitori.

Dacă este să luăm în considerație faptul că S.A. „Franzeļuța” furnizează pâine și în 30 de localități rurale din țară, iar distribuția neoficială este și mai mare, atunci putem lesne trage concluzia că anume această întreprindere *asigură cu pâine nu mai puțin de 20% din populația de pe malul drept al Republicii Moldova*. Avantajul S.A. „Franzeļuța” rezidă în faptul că consumă făina din rezervele de stat. Deși în perioada iunie-octombrie a anului curent în Moldova prețul la făină s-a majorat cu 60%, „Franzeļuța” a continuat să realizeze pâinea la prețurile din anul 2001, utilizînd grâu din rezervele de stat. Atunci

cînd stocul din rezervele de stat a fost consumat integral, întreprinderea a început să lucreze în pierdere.

Începînd cu luna iunie, au început să se închidă brutăriile private care nu au putut să facă față concurenței prețurilor. Numărul brutăriilor în țară s-a micșorat de la 215 de la începutul anului pînă la 158 (la 01.07.2003), dar spre finele anului numărul acestora era de 117. Din brutăriile private au supraviețuit doar acelea care aveau și activități auxiliare: magazine private, produse de patiserie. Prețul 1 kg de făină era de 5 lei, iar brutăriile vindeau pîinea la prețul de 6.25 lei/kg luînd în considerație cheltuielile de transport și de producție, impozitele, salariile și altele. Conform legislației, rentabilitatea produselor de panificație nu trebuie să fie mai mare de 10%, iar adaosul comercial al vînzării în detaliu – 10%.

„Franzeluța” nu include în prețul pîinii cheltuielile de distribuție, iar aceste cheltuieli pot fi, în cazul livrărilor mici, pînă la 7% din sumă. Cu adaosul comercial de 10% pentru magazinele private, acesta pentru ele „nu mai este comerț, ci caritate”.

În clipa cînd S.A. „Franzeluța” nu mai făcea față cererii, cercul clienților brutăriilor private a crescut. Atît magazinele mici, cît și supermarketurile („Green Hills”, „Cvin”, „№1”) procurau pîinea mai scumpă pentru a acoperi cererea zilnică de pîine. Pîinea de la producătorii privați era mai scumpă deoarece făina era procurată la prețurile pieței. „Franzeluța” lucrează în baza propriilor rezerve, iar în următoarele luni, probabil, că statul va vinde întreprinderii făina din ajutorul umanitar la un preț mai jos decît cel de pe piață. Dar se pare că pîinea ieftină nu va fi destulă pentru toți. Luînd în considerație limitarea adaosurilor comerciale, magazinele vor fi nevoite să ia pîine mai scumpă de la particulari.

Situația cu pîinea în țară nu se limitează doar la subiectul confruntării dintre întreprinderii mari și particulari în capitală. Populația este asigurată cu „pîine - produs de primă necesitate” de către combinatele de panificație și din alte orașe, iar la sate de către întreprinderile MOLDCOOP-ului și mini-brutăriile private. O simplă implicare a „resurselor administrative” în aceste condiții nu va soluționa problema dată.

Situația cu pîinea – atît pentru brutării, cît și pentru populație – în a doua jumătate a anului 2003 s-a complicat considerabil prin majorarea bruscă a prețurilor la făină. Ca urmare a creșterii prețurilor la făină din prima jumătate a anului, inclusiv în iunie cu 33.2% (vezi Graficul 6), ele au continuat să crească și în iulie cu 15.1%, în august cu 2.3%, în septembrie cu 6.8% și în octombrie cu 8.3%, iar per total pe an de 2.5 ori.

Respectiv prețurile la pîine, conform estimărilor Departamentului de statistică, au crescut în iulie cu 6.1%, în august cu 1.5%, în septembrie cu 2.9% și în octombrie cu 5.7%, iar total pe an cu 39.8%. Consumul populației de pîine „cumpărată” s-a micșorat cu 12-15%.

Un tablou și mai sumbru se reliefează atunci cînd comparăm prețurile la făină și grîu pentru anii 2002 și 2003. (Tabelul 18).

Tabelul 18

Dinamica indicelui prețurilor de consum la făina de grîu și pîine în iulie – decembrie an. 2003 (în %% față de luna respectivă a anului 2002)

	<i>Iulie</i>	<i>August</i>	<i>Septembrie</i>	<i>Octombrie</i>	<i>Noiembrie</i>	<i>Decembrie</i>
Făina	195.5	203.2	222.9	243.6	250.4	252.0
Pîine	118.2	120.4	123.9	131.1	136.7	139.8
<i>Sursa: DSS, Buletinul de prețuri, 2003</i>						

După cum se vede mai sus, *timp de un an (din decembrie pînă în decembrie) prețul la făina de grîu în Moldova s-a majorat de 2.5 ori, iar la pîine – aproape cu 40%.* Se poate de presupus că în legătură cu scumpirea grîului importat în prima jumătate a anului 2004, prețul la făină și pîine vor continua să se majoreze. Nu este exclus nici faptul că încă o parte de brutării își vor înceta activitatea lor (la mijlocul lunii decembrie a anului 2003 astfel de întreprinderi erau în număr de 78), iar calitatea pîinii, în deosebi a celei ieftine, de la deja practicată amestecare a făinii de calitate înaltă cu cea de calitate joasă din cereale de categoria 4-5, se va înrăutăți.

Se poate oare de prevăzut și diminuat aspectele negative ale situației prezente? Aceasta ar fost posibil, după părerea lui *V. Kutîrkin*, fostul conducător al Comitetului de stat pe prețuri în anii 70-80, iar apoi pe parcursul unui deceniu a fost Președintele Institutului de planificare al RSSM:

„În țara noastră prețurile la pîine se pot reglementa și trebuie reglementate, deoarece pîina este un produs de o însemnătate socială enormă a consumului în masă. Mai întâi de toate, trebuie de stabilit normativul rentabilității pîinii. Aceasta o fac chiar și în țările înalt civilizate în care producătorul de pîine nu poate avea o rentabilitate mai mare de 20%. Și atunci, brutăriile moldovenești ar fi putut furniza 5-6 tipuri de pîine ieftine pentru consumul în masă cu o rentabilitate mai joasă de 20% și chiar la zero pe unele cantități. Dar în schimb, la celelalte tipuri de pîine ei ar fi primit dreptul să ridice rentabilitatea pînă la 30% și să înceteze pierderile la tipurile de pîine ieftină. Această problema trebuie discutată împreună cu producătorii. Doar în ce rezidă toată tragedia? Numai în Chișinău, „Franzeļuța” asigură necesitățile de bază ale populației la pîine. Iar la periferii – în Strășeni, Călărași, Criuleni – activează brutării private. S-au întîmplat următoarele: unii – chiar și „Franzeļuța” – mențin prețurile la pîine avînd zilnic pierderi enorme, stînd în prag de faliment, iar alții vînd deja pîinea la un preț nou, la un preț mai înalt, dar săracii nu cumpără de la ei pîinea. Satele din suburbii au năvălit la Chișinău după pîine ieftină, capacitatea de producție a S.A. „Franzeļuța” a crescut, pierderile au crescut și ele direct proporțional, iar brutăriile private se închid – iată și toată tragedia. Dar aceasta este ar fi un caz de urgență extremă. Anul trecut noi procuram grîul de la producători la prețul de 60 bani. De ce atunci nu s-au găsit 30-40 mil. lei în buget pentru a cumpăra grîu alimentară și de a-l stocat în rezervele de stat! În rezultat s-ar fi întîmplat ceea ce numim noi intervenția de stat în economie. Dar problema nu este chibzuită strategic”¹⁶.

4. Aspectele teritoriale ale „problemei pîinii”

4.1. Chișinău: S.A. „Franzeļuța” – lider pe piața pîinii

Complicarea situației cu aprovizionarea populației cu pîine în sezonul 2003/2004 (toamna-primăvara) din nou a elucidat rolul S.A. „Franzeļuța” nu doar ca cel mai mare producător industrial de pîine și a produselor de panificație din țară, dar și rolul în politica de stat a prețurilor și asigurării grupurilor vulnerabile a populației cu pîine.

Societatea pe acțiuni „Franzeļuța” este înființată prin asocierea a 4 întreprinderi de stat și înregistrată la Camera Înregistrării de Stat de pe lîngă Ministerul Justiției la 12.09.1995. Capitalul ei statutar era de 37450 mii lei inclusiv cota statului de 55.2%. Tipurile principale de activitate sînt: producerea pîinii și produselor de panificație, biscuiți, produse făinoase și de patiserie, comerțul cu amănuntul etc. Întreprinderea nu are producere individuală a făinii.

¹⁶ Despre particularitățile naționale ale formării prețurilor. Kishiniovskzi obozrevateli, 4.12.2003

Cantitatea anuală de pâine produsă de S.A. „Franzeluța” este de 64.0 mii tone. Cantitatea medie zilnică a vânzărilor este de 170-175 tone, municipiului Chișinău revenindu-i cea mai mare cotă (160-165 tone), iar circa 10-13 tone de pâine sînt livrate în alte localități rurale.

Este oare S.A. „Franzeluța” monopolist pe piața pînii? Dacă analizăm această întreprindere în baza criteriilor stabilite prin Legea cu privire la protecția concurenței, atunci putem constata că această întreprindere nu depășește cota de 35% la acest produs. Deoarece capacitatea anuală de consum a pînii în Republica Moldova (fără Transnistria) este de 400-440 mii tone, iar cota S.A. „Franzeluța” (producție de 64.0 mii tone) nu depășește 15.0%.

Această concluzie reiese din următoarele calcule:

- Conform normelor aprobate, *Consumul de pâine* stabil pentru un om este de 350 grame/zi, ceea ce la o populație de 3.6 mil. locuitori în an face circa *440 mii tone* ($0.350 \text{ gr.} * 3.6 \text{ mil. locuitori} * 30 \text{ zile} * 12 \text{ luni}$);
- *Lunar pentru producerea pînii sînt necesare 38 mii tone de făină*, inclusiv 28 mii tone de grâu alimentară și 10 mii tone de grâu de categoria a 5-a. Luînd acestea în considerație, *cantitatea anuală de grâu necesară* pentru asigurarea securității alimentare a țării este de 456 mii tone ($38 \text{ mii tone} * 12 \text{ luni}$), inclusiv grâu alimentară 336 mii tone;
- *Cantitatea de făină* primită de la 456 mii tone de grâu este de *334 mii tone*;
- Conform normelor aprobate, din 1 tonă de făină se coc în mediu 1.30 – 1.35 tone de pâine, iar din 334 mii tone de făină – 440.9 mii tone de pâine, cantitate necesară pentru a acoperi necesitatea anuală a consumului de pâine în Republicii Moldova (fără Transnistria).

Realitățile sezonului 2003/2004 deja introduc unele rectificări în această schemă: în scopul coacerii pînii în Moldova, pe lîngă grâu, se importă în cantități mari și făină; pentru producerea unor tipuri anumite de pâine se întrebuițează făina de calitate mai joasă; în producerea pînii se folosesc și alte adaosuri.

Dar dacă de luat în considerație faptul că mai mult de $\frac{1}{2}$ din cantitatea anuală de pâine în țară este produsă de populația rurală (54.7% din populația RM), atunci cota S.A. „Franzeluța” în volum total industrial depășește „indicatorul de monopolist” de 35%. De aceea, în condițiile cînd pachetul de control al acțiunilor acestei întreprinderi este în mîinile statului, și ea se folosește de rezervele de stat de cereale, *situația financiară și practica prețurilor S.A. „Franzeluța” în mare parte determină stabilitatea pe piața pînii*. Între timp, starea financiară a S.A. „Franzeluța” la finele anului 2003 a devenit critică.

În continuare vom compara situația financiară a întreprinderii cu anul 2002, considerat a fi unul de succes: volumul vânzărilor nete (fără TVA) ale întreprinderii erau de 273.2 mil. lei, inclusiv de la realizarea pînii – 258.2 mil. lei sau 94%. Costul de producție al unui kg de produs de panificație în anul 2002 era de 3.23 lei, iar prețul de realizare era de 4.10 lei (fără TVA). Bilanțul pe anul 2002 arată că profitul net al întreprinderii era de 18.8 mil. lei, sau cu 33.5% mai mare decît în anul 2001.

În anul 2003 însă s-a conturat cu totul o altă situație. În prima jumătate a anului rezultatele financiare ale S.A. „Franzeluța” erau relativ satisfăcătoare. Dar totalurile

pentru 9 luni au început să creeze îngrijorări în legătură cu scumpirea făinii (Tabelul 19).

Tabelul 19

Rezultatele financiare ale S.A. „Franzeluța” pe 9 luni ale an. 2003

<i>Indicatorii</i>	<i>9 luni an. 2003</i>	<i>9 luni an. 2003</i>
Volumul vânzărilor curate, mii lei	1975457	226170
Prețul de cost al vânzărilor, mii lei	150824	194179
Venitul total, mii lei	46722	31990
Rentabilitatea vânzărilor, %	23,7	14,1
Venitul curat, mii lei	14101	74,0
Norma venitului curat, %	7,1	0,03
<i>Sursa: DSS</i>		

Dacă în primele 9 luni ale anul 2002, profitul net al S.A. „Franzeluța” era în sumă de 14.1 mil. lei cu norma de 7% a profitului net (14101 : 197547), apoi pentru aceeași perioadă a anul 2003 profitul net al întreprinderii era de 74.0 mii lei cu norma de venit de 0.03%. O scădere atât de bruscă a rentabilității întreprinderii în a doua jumătate a anului 2003 a fost cauzată de majorarea considerabilă a prețului la făină și alte ingrediente. Dacă în anul 2002 prețul unei tone de făină pentru întreprindere în mediu era de 2030 lei (categoria I) și 1820 lei (categoria II), apoi în noiembrie a anului 2003 prețul la făină practic s-a dublat. A devenit clar că dacă, pentru producerea pâinii, întreprinderea va folosi făina la noul preț, mai mare pentru categoria superioară (în mediu 4300 lei pentru o tonă), iar realizarea pâinii în magazine S.A. „Franzeluța” o va face la prețurile actuale, atunci întreprinderea nu va evita falimentul.

Luînd în considerație aceste îngrijorări, S.A. „Franzeluța” la mijlocul lunii noiembrie a anului 2003 a anunțat despre majorarea prețului la pâine în mediu cu 46%, iar pentru unele tipuri de pâine, o majorare de la 26 pînă la 63% (Tabelul 20).

Tabelul 20

Modificările prețurilor la pâine declarate de S.A. „Franzeluța” la 17 noiembrie 2003

<i>Denumirea pâinii</i>	<i>Prețul vechi</i>	<i>Prețul nou</i>	<i>Mărirea, %</i>
Orășenească	2.15	3.25	51.2
Snop	2.80	3.90	39.3
Pâine albă pe vatră	2.10	3.10	47.6
Plai	2.15	3.50	62.8
Codru	2.15	3.40	58.1
Pâine neagră cu prune	2.30	2.90	26.1
Braniște	2.25	3.10	37.8
Pâine neagră Columna	3.00	4.25	41.7
Meleag	4.40	7.20	63.6
Joc	2.40	3.40	41.7
Pâine “Fitness”	2.50	3.75	50.0
Pâine de porumb	3.80	5.60	47.4
Twists	2.50	3.25	30.0

Și doar la un singur fel de pâine – „Chișinău” (se produce din făină de categoria I și II) – prețul a fost menținut la 2.75 lei.

Majorarea bruscă a prețurilor la pâine aproape cu 50% de către S.A. „Franzeluța” a creat, după cum se știe, o reacție negativă în rîndurile populației și opoziției. Guvernul

și-a „exprimat uimirea” asupra acțiunilor întreprinderii, statul fiind coproprietar al acestea (55.2% din acțiuni), iar conducătorului administrației este vice ministrul agriculturii și industriei alimentare. Conform recomandărilor Președintelui Republicii Moldova (19.11.2003), S.A. „Franzeleuța” a revenit la prețurile precedente „joase” la 3 tipuri de pâine („Chișinău”, „Codru” și „Alba”). Astfel, a fost înlăturat șocul majorării atât de bruste a prețurilor la „produsele de primă necesitate”, dar consecința socială a acestei decizii – asupra celor mai săraci – nu este prezentată clar.

Însă, aspectul financiar al acestei situații s-a reflectat astfel, încât la finele anului 2003, S.A. „Franzeleuța” a înregistrat pierderi în valoare de 7.4 mil. lei din cauza majorării prețurilor de achiziționare a făinii și din cauza că ponderea producției ieftine și nerentabile din cantitatea totală a pâinii produse a constituit 34.7%.

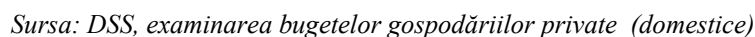
În cadrul reglementărilor de stat a prețurilor și tarifelor a fost luată o decizie a Guvernului nr. 1385 din 20 noiembrie 2003, în conformitate cu care adaosul comercial la pâine pentru magazinele care o comercializează va fi micșorat de la 20% până la 10% (până la 1 septembrie 2004). Dar aceasta a creat probleme întreprinderilor comerciale deoarece adaosul comercial de 10% la prețul pâinii S.A. „Franzeleuța” nu acoperea cheltuielile legate de transportare și salarizarea personalului. În legătură cu aceasta, o parte din magazine au încetat comenzile la pâine către „SA Franzeleuța”. Cei ce comercializează „pâine ieftină” au probleme atât cu populația (așa pâine este puțină), cât și cu Centrul de combatere a crimelor economice care a fost însărcinat să depisteze toate încălcările de comercializare a „pâinii ieftină”. Să efectueze un atare control din punct de vedere administrativ nu este ușor, dacă de luat în considerație că în municipiul Chișinău de comercializarea pâinii se ocupă 1200 de agenți economici, 80% din care vînd pâine produsă de S.A. „Franzeleuța”.

De aceea, în condițiile în care conform calculelor, partea populației care se află în afara pragului sărăciei în Moldova, depășește 25%, iar livrarea de „pâine ieftină” este doar de 5-7% din producerea ei în țară, este logică întrebarea: *nu este oare cazul să introducem (temporar, până la 1 iulie 2004) compensațiile* pentru pâine pentru un număr de categorii de populație, așa cum are loc, spre exemplu, la consumul de energie electrică și alte plăți comunale?

4.2. Situația în regiuni: mediul rurală

Spre deosebire de orașe, unde există de rețea de peste 200 de întreprinderi ce produc pâine, pentru localitățile rurale din Moldova la momentul dat este caracteristică aprovizionarea independentă a populației cu acest „product de primă necesitate”.

În multe sate mari, cu o populație de 7-12 mii locuitori, există brutării private și întreprinderi ale sistemului „Moldcoop”. Multe sate (magazinele private) procură pâinea din orașele vecine – centre raionale. Dar cu toate acestea, cea mai mare parte a pâinii consumată de către populația de la sate este produsă în gospodăriile private.

În calitate de indicatori informaționali noi am utilizat rezultatele sondajului sociologic a 345 de țărani proprietari de pământ și 302 întreprinzători care arendează pământul.

39

Sondajul (14-28 noiembrie 2003) a fost cuprins în 32 de raioane și UAT Găgăuzia în 302 de sate, inclusiv în regiunea nordică – 115 sate, în regiunea centrală – 86 sate și în regiunea sudică – 101 sate. Sondajul a fost efectuat în cadrul studiului „Arenda pământurilor agricole” realizat de CISR din inițiativa USAID/PFAP.

Atît țăranilor proprietari ai pămîntului (care l-au dat în arendă), cît și arendașilor care folosesc pămîntul le-au fost adresate circa 30 întrebări cu privire la condițiile și rezultatele utilizării pămîntului. În ancheta pentru țăranii care și-au dat în arendă pămîntul, printre altele, au fost și întrebări de genul:

„A. 11. Mărimea plății de arendă pentru o cotă de teren?

1. Bani _____ lei,
2. Grâu _____ kg,
3. Porumb _____ kg,
4. Orz _____ kg,
5. Floarea soarelui _____ kg,
6. Altele (indicați) _____ .”

Rezultatele prelucrării datelor cu privire la plata cu grîu a țăranilor pentru arenda pămîntului sînt arătate în *Tabelul 21*. După cum se vede, din 345 de gospodării private, grîu au primit în calitate de plată pentru arendă pămîntului 303 gospodării, iar 42 sau 12.2% nu au primit-o. Cantitatea minimă a „plății cu grîu” este de 15 kg, iar maximă de 1500 kg.

Pentru confirmarea veridicității sondajului s-a mai plasat o întrebare în anchetă pentru arendași (întreprinderi sau „liderii” persoane fizice). Din 302 arendași intervievați 28 sau 9.3% nu au dat grîu ca formă de plată țăranilor pentru plata arenzii pămîntului, 274 de lideri (90.7%) au făcut plăți în grîu în mărime de minim 12 kg și maxim 1200 kg.

Tabelul 21

Cantitatea grîului obținut de țăranii în forma de plată pentru arenda pămînturilor lor

Grîu obținut, kg.	Cantitatea țăranilor		Min./max., kg
	Oameni	%	
Mai puțin de 50	31	9.0	15
De la 51 pînă la 150	62	18.0	-
De la 151 pînă la 300	86	24.9	-
Mai multe de 300	124	35.9	1500
Nu au primit grîu	42	12.2	-

Tabelul 22

Cantitatea grîului plătit de către arendași țăranilor în formă de plată pentru arenda pămînturilor lor

Grîu obținut, kg.	Cantitatea țăranilor		Min./max., kg
	Oameni	%	
Mai puțin de 50	20	6.0	12
De la 51 pînă la 150	46	15.2	-
De la 151 pînă la 300	82	27.2	-
Mai multe de 300	126	41.7	1200
Nu au primit grîu	28	9.3	-

Cantitatea totală de grîu obținut de către grupul de 302 țăranii a fost de 91721 kg sau în mediu cîte **298.8 kg** pe o gospodărie privată. Rezultatul după prelucrarea datelor de la

arendași este similar cu rezultatul precedent: conform datelor lor pentru un proprietar de pământ ei plăteau în mediu câte 313.7 kg de grâu ca plată pentru arenda pământului fiecăruia din cei 302 proprietari. 9.3% din arendași au efectuat plata în altă formă – în numerar sau prin porumb, floarea soarelui și altele. Sînt similare datele expuse de țărani și arendași privind cantitățile minime și maxime plătite în grâu.

Informație pe zone: plata în grâu cel mai puțin s-a făcut în zona de nord, unde 12.7% din țărani nu au primit grâu, iar din numărul celor care au primit grâu doar 1/3 au primit mai mult de 300 kg, iar restul - mai puțin; în *regiunea centrală* și la *sud* mai mult de 300 kg au primit circa jumătate din gospodăriile private.

În condițiile recoltei proaste din anul 2003 s-au înregistrat cazuri cînd plata pentru arenda pământului s-a efectuat cu grîul adus din alte țări ale CSI (Ucraina, Rusia sau Kazahstan) ca urmare a inițiativei primarilor satelor și liderilor-arendași ai pămînturilor. Asupra la aceasta au insistat și țăranii în cazurile în care anume plata cu grâu era indicată în contractul de arendă a pămîntului.

Concluzia generală: partea cea mai mare de pîine în localitățile rurale este produsă în condiții de casă; în mare parte a gospodăriilor private grîul și făina sînt în proporții mai mici decît în anii precedenți. Lipsa grîului este compensată, de regulă, prin utilizarea făinii de porumb, dar și a leguminoaselor (fasole, mazăre) și a cartofului.

4.3. Acțiunile administrației din Transnistria

Securitatea alimentară a regiunii Transnistrene a Moldovei începînd cu anul 1990 este asigurată de administrația sa atît în baza resurselor interne, cît și – mai ales în ultimii ani – din contul importului produselor în cantități tot mai mari. Situația la moment în agricultura din Transnistria, se caracterizează ca fiind una critică, deși în trecut era o ramură profitabilă. Această se explică prin: pierderea piețelor de desfacere, încetarea relațiilor cu gospodăriile de pe malul drept al Nistrului, datorii și lipsa de resurse financiare și lipsa de tehnică, și în consecință, diminuarea suprafețelor prelucrate micșorarea, majorarea numărului gospodăriilor nerentabile și reducerea capacității de comercializare a produselor agrare. Pe parcursul anilor 90, volumul producției agricole s-a micșorat cu 70%.

La mijlocul anilor 90 în Transnistria se întreprind unele încercări de reformă a sectorului agrar și adaptarea lui la condițiile economiei de piață, inclusiv pe baza „*Concepției reformării complexului agro-industrial al RMN*” elaborat de către Ministerul agriculturii și pe baza Decretului președintelui „*despre reforma întreprinderilor agricole și prelucrătoare din complexul agro-industrial al RMN*”. Conform acestor documente s-a început reorganizarea proprietății colective (colhozurilor) prin repartizarea cotelor-părți de pământ colhoznicilor și pensionarilor colhoznici, fapt ce se atestă prin eliberarea certificatelor și crearea „de bună voie” a întreprinderii cooperativ agricole.

Mai mult decît atît, este creat fondul de rezervă de stat (15% din suprafața totală a terenurilor agricole), din contul căruia se împarte pământul persoanelor care doresc să se ocupe cu gospodăria țărănească (de fermier). Este prevăzut că gospodăriei de fermier i se poate atribui o suprafață unică de la 30 pînă la 200 ha de pămînturi în scopuri agricole.

Conform Constituției RMN pământul este proprietatea statului, iar problema proprietății private asupra pământului nu este încă soluționată. Referendumul petrecut în aprilie 2003 nu a fost validat din cauza prezentării joase a populației. Dar, codul funciar care a fost aprobat în anul 2002 de fapt rezolvă această problemă: cetățenii care au dreptul la terenuri de pământ (loturi de pământ) au dreptul să vândă, să facă cadou sau să transmită prin moștenire drepturile sale asupra terenurilor de pământ.¹⁸

Dat fiind faptul că Transnistria este dens populată și-i este caracteristic un deficit de resurse funciare (0.41 ha de pământ agricol și 0.33 ha pășuni pe cap de locuitor) o importanță deosebită o are exploatarea eficientă a acestora. De asemenea, statul a stabilit și criteriile acestei eficiențe – nivelul minim de recoltă a culturilor agricole (grâu 25 chintal/ha, orz 20 chintal/ha și porumb 30 chintal/ha) și răspunderea agenților economici pentru exploatarea irațională a pământurilor – sancțiuni și amendă, precum și măsuri extreme - confiscarea (parțială sau totală) pământului care a fost exploatat inefficient.¹⁹ A fost decis că gospodăriile țărănești nou formate (de fermieri) sînt eliberate de plata impozitului pe pământ conform următoarei scheme: în 1 an – 100%, în 2 an – 75% și în 3 an – 50%²⁰. Cu toate acestea, din cauza situației depresive a sectorului agrar, lipsa unui sistem de asigurare a recoltei, administrarea gospodăriilor țărănești, după părerea majorității fermierilor, este puțin rentabilă, fapt ce a cauzat refuzul de a lua în arendă pământ și întoarcerea acestuia statului.

Pentru întreprinderile cooperativ-agricole această problemă parțial a fost rezolvată prin crearea *concernelor de producere a cerealelor și plantelor tehnice*. La momentul dat în regiune activează 3 concerne de așa tip: „din Rîbnița”, „din Bender” și „din Tiraspol” fondate pe baza a 3 combinate de panificație și întreprinderilor cooperative agricole. În cadrul concernelor se semnează contracte pe termen lung cu gospodăriile-producătoare de cereale pe baza cărora se întocmesc hărți tehnologice. Conform acestor hărți combinatele de panificație aprovizionează gospodăriile cu semințe, combustibil, îngrășăminte și pesticide. În dependență de cheltuielile pentru cultivare și strîngerea roadei, contractul, de asemenea, stipulează cotele în conformitate cu care recolta obținută este distribuită. În anul de recoltă 2002 întreprinderile care au intrat în acest concern au predat la *Fondul de stat* mai mult de 90 mii tone de cereale.

Ulterior (în anul 2004) a fost adoptat *Programul de stat privind reorganizarea și dezvoltarea a Complexului Agro-Industrial*. A fost creată o comisie interdepartamentală pentru a evalua situația fiecărei gospodării (în regiune sînt în total 100). Care vor fi clasificate în trei categorii: pentru unii, cei de succes, datoriile vor fi înghețate și restructurate; pentru alții, „posibili, nu fără speranță”, datoriile vor fi anulate și astfel le vor da posibilitatea de a se dezvolta; pentru a treia categorie, ei vor fi supuși procedurii de faliment și scoase spre vînzare la un preț simbolic. Întreprinderile prelucrătoare agricole sînt incluse în programul privatizării – aceasta este mai întîi de toate fabricile de conserve și întreprinderile industriei cărnii și de lapte. *Combinatele de panificație în program nu sînt incluse*.

Avînd în vedere faptul că RMN nu este recunoscută, iar experiența acumulată în „lupta pentru supraviețuire” a impus administrația regiunii, pe întreaga perioadă de dezvoltare autonomă, *să controleze și să reglementeze dur problemele securității alimentare și aprovizionării populației cu produse alimentare, și în primul rînd, cu pîine*. Din această

¹⁸ Codul funciar al RMN, art. 36

¹⁹ Regulamentul privind utilizarea efectivă (rațională) a pământurilor cu destinație agricolă, 14.12.2000

²⁰ Legea cu privire la plata pentru pământ, art.6 (y)

cauză structura gospodăriei agricole s-a schimbat considerabil – în direcția producerii, în mare parte, a grâului de toamnă.

Tabelul 23

Transnistria: producerea culturilor cerealiere

	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Culturi cerealiere – total</i>					
Suprafețe de însămînțare, mii ha	96.9	83.7	86.7	83.0	91.3
Producție totală, mii tone	246.8	171.7	134.2	194.4	201.8
Producția medie, chintal/ha	25.5	20.5	15.5	23.5	22.1
din ele:					
<i>Grâu de toamnă</i>					
Suprafețe de însămînțare, mii ha	49.1	50.4	50.8	48.4	57.2
Producție totală, mii tone	152.8	124.6	88.0	133.2	141.3
Producția medie, chintal/ha	31.1	24.7	17.3	27.5	24.6
<i>Orz (de toamnă și primăvară)</i>					
Suprafețe de însămînțare, mii ha	26.3	20.5	19.3	16.0	21.1
Producție totală, mii tone	55.1	32.2	22.4	36.5	42.4
Producția medie, chintal/ha	21.0	15.7	12.3	22.7	20.1
<i>Porumb pentru semințe</i>					
Suprafețe de însămînțare, mii ha	17.2	8.5	12.6	12.5	8.0
Producție totală, mii tone	33.7	11.0	19.2	16.7	12.7
Producția medie, chintal/ha	19.6	13.0	15.2	13.4	16.0

Sursa: Anuarul statistic al RMN. Tiraspol, 2003, p. 108-109

În regiunea Transnistreană are loc un *control dur de stat al prețurilor la cereale, făină și produse de panificație*. Prin regulamentul privind stabilirea prețurilor în RMN se prevede un mecanism de reglementare, modul de formare și aplicare a prețurilor (tarifelor) la producția de importanță productiv-tehnică, produse agricole, medicamente și produse cu destinație medicinală, produse petroliere și cărbune, produse de consum în masă, lucrări și servicii, *atît produse pe teritoriul țării, cît și importate* indiferent de sursa mijloacelor valutare, fie procurate în consignație, barter, fie procurate din alte mijloace, precum și pentru producția realizată în fondul necesităților de stat și din fondul necesităților de stat.

Există *două modalități de reglementare a prețurilor*: cele stabilite de către președintele RMN (prețurile pentru culturile cerealiere (grâu, secară, orz), inclusiv materialul semincier) și cele stabilite de către ministere și administrațiile orașelor (raioanelor) – prețurile de livrare la făina pentru produsele de panificație, de asemenea, prețurile de livrare și de vânzare cu amănuntul pentru pîine și produsele de panificație. Controlul privind prețurile reglementate este efectuat de către comisia interdepartamentală pentru prețuri și tarife și Ministerul Economiei.

Întregul sistem pare a fi prea birocratică. Astfel, în sistemul prețurilor reglementate funcționează prețurile fixate, maxime și cele declarative. *Prețul reglementat* este prețul care deviază de la nivelul de bază în conformitate cu regulile stabilite de către organele de stat. *Prețul fixat* este prețul reglementat de stat, care are o valoare fixate. *Prețul maxim* este prețul stabilit de organele puterii stat și conducerea, prețul de realizare poate fi mai jos decît nivelul limită, dar nicidecum mai mare decît el. *Prețul de cumpărare* este prețul la care statul achiziționează producția pentru necesitățile statului, se formează de către comisia interdepartamentală. Prețurile de cumpărare sînt stabilite, de

regulă, mai mari decât prețul mediu pe piața internă (spre exemplu, la importul producției pentru necesitățile statului toate cheltuielile importatorului legate de achiziționare atît în afara regiunii, cît și pe teritoriul ei sunt acoperite din contul mijloacelor bugetului republican).

Se consideră că menținerea unor costuri relativ mici (care vor servi drept bază pentru reglementarea prețurilor la producția proprie) la cereale, făina și produsele de panificație este posibil prin *scutirea întreprinderilor agricole de la impozitul pe venit, iar pentru întreprinderile din sfera morăritului se va percepe un impozit de 3%. Mai mult decît atît, întreprinderile care livrează combustibil și materiale lubrifiante sînt scutite de accize și taxe vamale.*

Prin decret sînt stabilite, de asemenea, limitele costurilor de producție:

- Făina pentru producerea pîinii – făina de grîu de calitate superioară și calitatea I – 10%, făina de calitatea II - 5%, făina de secară cernută și decorticată – 5%;
- Pîine și produsele de panificație – din făină de grîu de calitate superioară - 15%, din făină de grîu de calitate I – 10%, din făină de grîu de calitatea II – 5%, din făină de secară cernută și decorticată, și din amestecuri – 5%, produsele de panificație – 25%.

Adaosul comercial la pîinea comercializată și la produsele de panificație este de 20%. Astfel, *achizițiile de stat* pot fi estimate ca dotații indirecte ale statului, atît producătorilor locali de producție agricolă, cît și importatorilor.

Conform estimărilor Ministerului agriculturii al RMN necesitatea anuală a regiunii în cereale este de 60 mii tone.²¹ Pe parcursul ultimilor 5 ani, indiferent de condițiile climaterice, acest minim Transnistria reușea să-l obțină. Datorită și reglementărilor de stat drastice, inclusiv achizițiile anuale de stat ale producției agricole. Începînd cu anul 1997 achizițiile de stat au loc în baza finanțării prealabile prin intermediul eliberării creditelor tehnice pentru livrările de grîu alimentar.

În anii nefavorabili pentru agricultură, cerințele drastice privind achizițiile de stat se completau și de *măsuri administrative*. Spre exemplu, în anul 2000 prin Hotărîrea Guvernului „cu privire la achizițiile de produse agricole și produse alimentare pentru necesitățile statului în anul 2000” prevede inclusiv repartizarea pe raioane: *asortimentul și volumul achiziționărilor de stat*, inclusiv cereale alimentare în mărime de 60 mii tone, din care 90% - grîu alimentar.

Achizițiile de produse conform comenzilor de stat au loc în contul datoriilor întreprinderilor pentru împrumuturile contractate, și din contul datoriilor creditelor tehnice și materiale, eliberate în anii 1997-1999. Pe lîngă aceasta, în conformitate cu decretul Președintelui „privind măsurile adiționale de limitare a exportului ilegal de cerealele și produse cerealiere”, Ministerul securității naționale și Comitetul vamal de stat au organizat grupuri de lucru cu participarea grănicerilor și serviciului vamal pe perioada colectării recoltei cu scopul de a nu permite „scoaterea ilegală” a cerealelor și produselor cerealiere în afara Transnistriei. Cu toate acestea, în caz de necesitate, o parte din tehnica necesară pentru lucrările de colectare a fost contractată de pe malul drept a Moldovei.

În anul 2003, începînd cu luna mai, cînd problema asigurării Transnistriei cu cereale a fost examinată de către Sovietul Suprem, a fost inițiată semnarea contractelor de

²¹ Olvia-press, 25.06.2002

cumpărare a grâului alimentar de peste hotare. Au fost încheiate contracte pentru importul a 35 mii tone de grâu alimentar din Rusia (regiunile Briansk, Kursk și Belgorod), din țările Baltice, Bielorus și Kazahstan. Achiziționările se efectuau din contul mijloacelor bugetului de stat, iar livrările cerealelor au început din luna august a anului 2003. Resursele proprii (recolta anului 2003) au fost mici – 16.4 mii tone de grâu.

Deși autoritățile Transnistrene au adoptat măsuri administrative, la fel ca și în Moldova, în ultimii ani s-a evidențiat o tendință permanentă de majorare a prețului la pâine. Trebuie de menționat că pe parcursul unei perioade îndelungate de timp ca rezultat al reglementării a prețurilor la cereale și făină pentru producerea pâinii procurate pentru necesitățile statului și reglementarea prețurilor la vânzarea cu amănuntul a pâinii și produselor de panificație, în Transnistria practic până la mijlocul anului 2001 se mențineau prețuri fixe la pâine (în comparație cu prețurile la pâine din Moldova și zona limitrofă a Ucrainei). Prețul pâinii produsă din făină din fondul statului era de circa 1.5 lei, iar prețul așa numitei „pâine comerciale” de 3.0 lei.

În scopul „preîntâmpinării exportului de pâine” în afara Transnistriei în anii 1998-2000 reglementarea prețurilor la pâine „era însoțită” de introducerea unor limite la procurarea: nu mai mult de 2 kg de pâine și 0.5 kg de produse de panificație pe cap de locuitor cu prezentarea pașaportului care atesta viza de reședință, și alte măsuri ale controlului vamal. Dar după stabilizarea prețurilor către finele anului 2001 (prețul mediu a 1 kg de pâine – circa 3 lei) aceste măsuri administrative au fost sistate.

Deși în februarie 2003 se cristalizaseră situația că este o utopie să mizezi pe propria recoltă, prețurile la pâine au rămas neschimbate până în luna iunie a anului 2003, apoi la 20.06.2003 a avut loc prima scumpire a pâinii în regiune. În dependență de cerere și tip, prețurile s-au majorat diferențiat: franzelele s-au scumpit cu 23%, pâinea de calitate I – cu 13% și pâinea din făina de calitate I sau II – cu 7%. În iulie pâinea iarăși s-a scumpit - în mediu cu 11% față de prețurile din iunie și cu 27% față de prețurile stabilite la începutul anului 2003. Reglementarea prețurilor la pâine se răsfrânge doar asupra acelei pâini care este produsă din fondurile de stat. În ceea ce privește producătorii particulari de produse de panificație, lor li s-a permis să stabilească independent și nivelul rentabilității, și prețul la producția lor.²² Un salt atât de brusc al prețurilor la pâine a dus la creșterea cererii pentru făină din partea populației de la orașe și sate.

Pentru a nivela diferența dintre prețurile la pâine în diferite zone ale Transnistriei și a asigura cu pâine „de stat” toate raioanele, rezervele de stat de făină sînt depozitate la combinatele de panificație din Bender, Tiraspol și Rîbnița. Restul raioanelor Transnistriei sînt racordate la una din aceste întreprinderi.

Estimînd posibilitatea ulterioară de scumpire a pâinii, ministerul economiei consideră că „prețurile la pâine în Transnistria nu se vor majora, chiar dacă prețul pentru 1 tone de grâu va crește pînă la 150 dolari”²³. Dar prețul s-a majorat pînă la 200 dolari SUA. Ca urmare, o nouă scumpire a pâinii a avut loc în noiembrie în urma căreia prețul mediu la pâine era de 5 lei (cea mai ieftină pâine în Tiraspol este de 4 lei, iar cea mai scumpă în Rîbnița de 6 lei). După părerea administrației regiunii, prețurile la pâine și produsele de panificație în Transnistria „aproape s-au stabilizat”, iar rezervele de stat de cereale și făină actualmente ar trebui să ajungă pentru a asigura în mod normal populația cu pâine și produse de panificație pe parcursul a 7 luni, adică pînă la noua recoltă.

²² Olvia-press 18.06.2003

²³ Olvia-press 04.06.2003

5. Majorarea prețurilor la pâine și impactul asupra păturilor sărace

Dacă este să evaluăm securitatea alimentară ca situație a sistemului economic al țării în care este asigurat stabil accesul (fizic și economic) a fiecărui cetățean la colectarea minimă a produselor alimentare, luând în considerație faptul că în Republica Moldova conform estimărilor Ministerului economiei și PNUD-Moldova (Unității de monitorizare a sărăciei și politicii)²⁴ 40.4% din populație se află în afara liniei sărăciei, inclusiv 26.2% în afara liniei limite a sărăciei și aceasta înseamnă aflarea lor în regimul supraviețuirii biologice, atunci devine clar că o așa sistemă economică în țară nu există.

Păturile nevoiașe utilizează partea cea mai mare a veniturilor sale pentru a procura produse alimentare. Conform cercetării bugetelor gospodăriilor casnice (DSS), 40,4% a populației se află sub pragul sărăciei, inclusiv 26,2% - sub pragul sărăciei extreme; *grupurile sociale, care sunt în măsură mai mare supuse riscului la creșterea prețurilor la pâine:* familiile cu mulți copii; familii incomplete și părinți singuri; familiile unde părinții sunt șomeri; unele categorii de pensionari. Aceste grupuri sociale în comparație cu toată populația se află în starea cea mai proastă în ceea ce privește veniturile lor, consumul și alimentarea. Dar anume această parte a populației care trăiește în afara limitei sărăciei mai întâi de toate suferă de orice majorare a prețurilor la produsele alimentare și servicii care intră în coșul minim de consum, la fel suferă și din cauza inflației. Deși în ultimul timp se observă o tendință de reducere a cheltuielilor pentru alimentație în cadrul venitului total disponibil al populației Republicii Moldova: de la 69% (trimestrul IV, 1999) până la 57% (trimestrul IV, 2003), *20% din populația mai nevoiașă a consumat 60% din venitul disponibil în anul 2003 pentru procurarea produselor alimentare.*

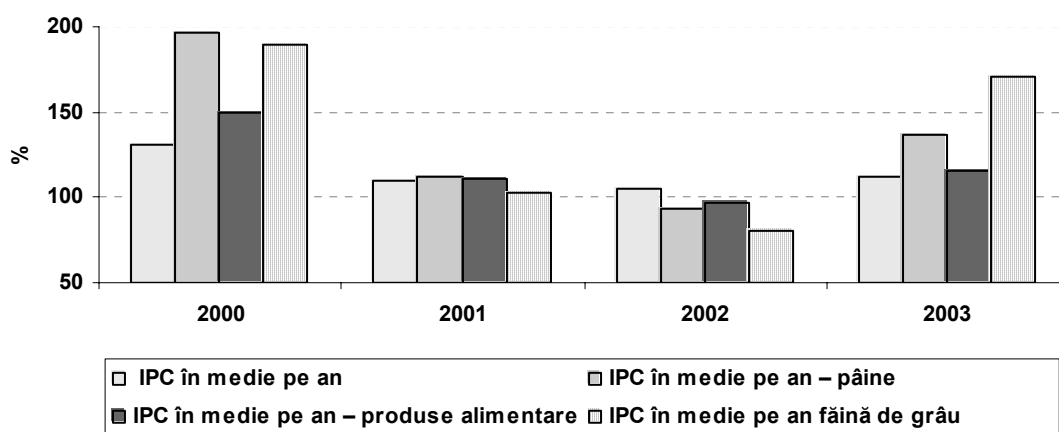
Și aceasta este normal pentru că necesitatea de produse alimentare este fundamentală pentru existența omului. Având în vedere aceasta, aproape toate abordările practice pentru determinarea liniei sărăciei sînt legate de necesitățile alimentare. În rațiunea alimentară al săracilor o parte destul de mare o ocupă grupa „pâine și produse de panificație” la consumul redus al cărnii, peștelui, ouălor și laptelui. Conform normelor FAO pentru țările cu o climă caldă se prevede 2100 calorii, în timp ce consumul de facto în Moldova este de circa 1800 calorii, iar circa 10% din populația țării conform estimărilor PNUD consumă mai puțin de 1500 calorii, fapt ce este calificat de FAO ca „malnutriție”.

Coșul minim de consum în anul 2003 s-a majorat cu 19,5%; nivelul inflației a constituit 15,7%. În comparație cu creșterea prețurilor la produsele și serviciile ne-alimentare, prețurile la produsele alimentare au crescut într-o măsură mai mare. Asemenea situație este determinată în mare parte de creșterea prețurilor la pâine – în medie pe an aceste prețuri au crescut cu 15,5%, iar către sfârșitul anului (decembrie 2002) au atins o creștere de 39,8%. Ca rezultat, dacă în anul 1995 venitul mediu lunar pe cap de locuitor permitea procurarea a 65.4 kg de pâine de grâu, apoi în anul 2000 – 43.9 kg, iar în anul 2003 – deja mai puțin de 40.0 kg. Respectiv, conform datelor DSS, în această perioadă volumul vânzărilor de pâine și produsele de panificație pe cap de locuitor s-a micșorat de trei ori.²⁵

²⁴ Strategia de creștere economică și reducere a sărăciei (2004-2006), Guvernul RM, 2003, p. 13

²⁵ Anuar statistic al Republicii Moldova, DSS, 2002, p.468

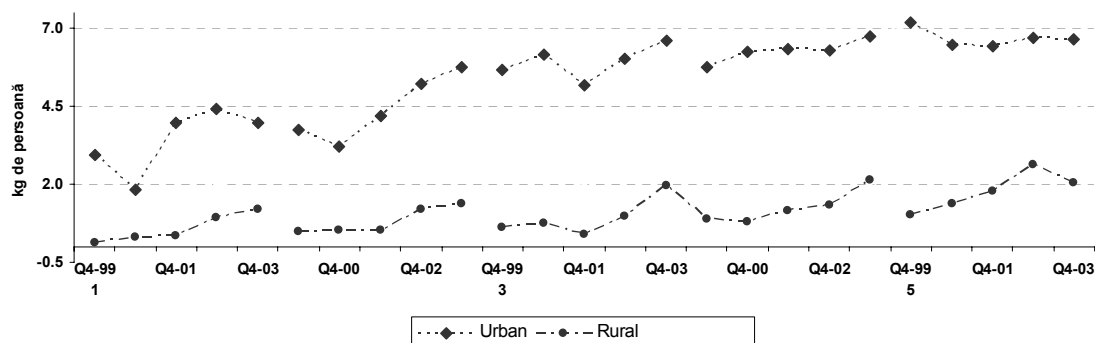
Dinamica prețurilor în anii 2000 – 2003

Sursa: Annual Price Bulletins for 1999-2002, Monthly Price Bulletins for 2003, CISR calculations

După cum se vede în *graficul 10*, într-o măsură mai mare a suferit de pe urma creșterii prețurilor la pâine grupul care se referă la cele 2 quintile a celor mai nevoiașe persoane, în rația cărora cota produselor de panificație este deosebit de înaltă. Și, mai întâi de toate – aceasta este populația care locuiește în orașele mici.

Consumul de pâine în mediu pe lună în anii 1999-2003

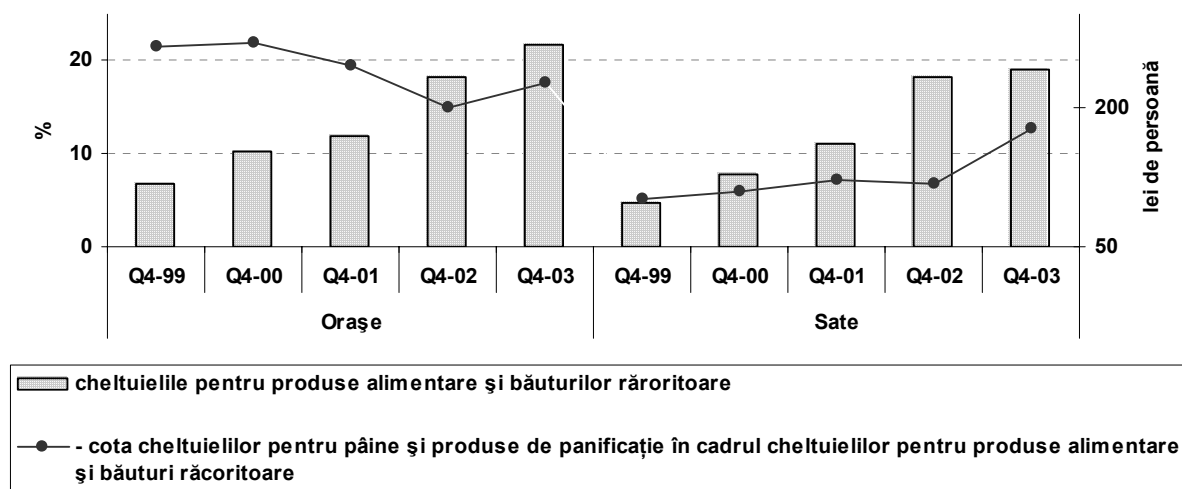

Sursa: DSS, studierea bugetelor gospodăriilor private

Scumpirea pâinii în trimestrul IV al anului 2003 a influențat în mare parte reducerea consumului de pâine de către populația mai nevoiașă din regiunile rurale (1 quintilă), ceea ce este o demonstrație indirectă a faptului că sistemul existent de protecție socială nu a funcționat pe deplin în cazul dat, iar „pâinea socială” ieftină se consumă nu numai de către cei pentru care se menține acest preț redus.

Conform datelor cercetării bugetelor gospodăriilor casnice, tendința care s-a profilat în 2001-2002 către reducerea cotei consumului de pâine, făină, cereale și alte produse în volumul total al cheltuielilor pentru alimentație ale gospodăriilor, nu a avut loc. În același timp cheltuielile nominale pentru alimentație au crescut, iar consumul per capita al acestor produse s-a redus.

Dinamica cheltuielilor medii lunare pe alimentație în anii 1999-2003

Sursa: DSS, Studiarea bugetelor gospodăriilor private, CISR

Luând în considerație nivelul relativ de redus al comercializării producției agricole influența pe care o are creșterea prețurilor la pâine asupra celor nevoiași se diferențiază în dependență de poziția lor pe piața alimentară. Astfel, în conformitate cu cercetarea bugetelor gospodăriilor casnice (2003), în orașele Moldovei 92,8% din veniturilor populației se constituie din venituri bănești, în timp ce în regiunile rurale 50,7% a veniturilor parvin din munca în sectorul agricol. Acestea fiind luate în considerație, după majorarea prețurilor la pâine, populația din orașele mici se află într-o situație mai dificilă, aceste gospodării având doar 20,0% din veniturile sale din activitatea în sectorul agricol, și aceasta înseamnă că nu funcționează mecanismul auto-asigurării cu produse alimentare, rata șomajului este considerabilă, veniturile sunt mai mici, iar prețurile la pâine sunt mai mari decât în municipiul Chișinău, Bălți sau în regiunile rurale.

În regiunile rurale, conform studiului sociologic din 302 sate, o mare parte a populației dispune de rezerve de grâu și porumb. Acest fapt se confirmă și de datele cercetării bugetelor gospodăriilor casnice; astfel, în trimestrul IV 2003, când de fapt a avut loc scumpirea pâinii și a altor produse de panificație, prețul făinii de grâu din producția proprie pe cap de familie, chiar și pentru populația cea mai săracă (1 quintilă), era practic egal cu cheltuielile pentru procurarea ei. De aceea, chiar și după majorarea prețurilor la pâine situația pe termen scurt a populației din regiunile rurale în majoritatea cazurilor va fi relativ stabilă, în timp ce în orașe, în special în orașele mici, situația grupurilor de risc va fi aproape critică.

Securitatea alimentară pentru cele mai nevoiașе pături ale populației se poate corecta pe seama resurselor, ce parvin din afara țării, inclusiv *ajutor umanitar alimentar*. Dar pentru aceasta este necesar de un serviciu social funcțional al ajutorului alimentar pentru aceste categorii ale populației. Din cauza lipsei unei astfel de sistem în republică *ajutorul alimentar umanitar* nu ajunge la păturile nevoiașе. În lipsa transparenței la distribuirea ajutorului umanitar alimentar, aceasta nu întotdeauna ajunge la păturile cu adevărat nevoiașе ale populației. În afară de aceasta, modul de distribuire a fluxurilor de ajutor umanitar alimentar, la momentul actual, se realizează astfel, încât majoritatea ajutoarelor se concentrează în municipiul Chișinău.

Populația municipiului Chișinău, cu toată importanța social-politică de oraș capitală, din punct de vedere economic, în baza veniturilor, nu reprezintă contingentul populației celei mai nevoiașe din țară. De aceea, decizia administrativă privind producerea de către „Franzeluța” S.A. (nu mai puțin de 1/3 din producția sa) a „pâinii ieftine” și comercializarea în capitală la prețuri mai ieftine decât cele stabilite pe piață – este mai curând o reacție paternalistă a autorităților la creșterea prețurilor din noiembrie 2003. Consecințele economice ale unei asemenea decizii sunt doar distrugătoare pentru „Franzeluța” S.A. pierderi în sumă de 12 mil. lei în a doua jumătate a anului 2003 și datorii față de creditorii și furnizorii în sumă de 70 mil. lei (la 1.01.2004). Se estimează că pierderile ar putea constitui circa 50 mil. lei. Astfel, încercarea limitării administrative a prețurilor la pâine (limitele bugetare nu permit introducerea dotațiilor) nu au favorizat asigurarea populației sărace cu pâine la un preț relativ accesibil și au creat condiții reale pentru agravarea situației în viitorul apropiat.

Cum poate Statul să acorde susținere păturilor nevoiașe în timp ce prețurile la pâine cresc? Din experiența altor țări pot fi menționate următoarele măsuri de reglementare a unor situații similare: subvenții generale la produse alimentare, politica distribuirii produselor alimentare, structura consumului alimentar, cartele pentru produse alimentare și scheme de aprovizionare suplimentară. Asemenea măsuri pot fi utilizate atât pentru sporirea veniturilor reale ale beneficiarilor direcți ai acestor ajutoare, cât și asigurarea susținerii celor săraci contra reducerii veniturilor lor reale.

O direcționare mai eficientă a asistenței de stat pentru păturile sărace ale populației este posibilă atunci când Guvernul știe unde locuiesc săracii sau care grupuri sociale cel mai mult necesită ajutorul statului. În condițiile Moldovei, unde nu există regiuni în care problema alimentară ar fi clar delimitată, soluția, din câte se pare, trebuie de căutat prin *introducerea temporară (până la noua recoltă) a compensațiilor nominative pentru păturile vulnerabile*. În legătura cu creșterea prețurilor la pâine Guvernul a creat (19.11.2003) „un grup de lucru special pentru elaborarea măsurilor pentru protecția persoanelor cu venituri reduse”, iar despre măsurile propuse de acesta nu există declarații oficiale. Dacă decizia din noiembrie privind „pâinea ieftină” se evaluează în baza a trei criterii: „*acoperirea*” (numărul de persoane sărace care primesc „pâine ieftină”) „*orientarea*” (cota „pâinii ieftine” care ajunge anume la cei săraci) și „*eficacitatea*” (cota cheltuielilor la procurarea „pâinii ieftine” în cheltuielile totale ale gospodăriilor nevoiașe), atunci se poate ajunge la concluzia că producția acestui tip de pâine, mai ales în cantități limitate, cu toate că are o rezonanță socială pozitivă totuși nu soluționează în măsură deplină problema pâinii pentru grupurile vulnerabile ale societății.

Iar în cazul în care, din anumite motive, nu se va lua decizia de a acorda compensații nominative la pâine pentru persoanele nevoiașe, iar practica producției „pâinii sociale” se va menține în continuare, atunci ar fi fost rezonabil cel puțin de a „*intensifica sistemul de orientare a acestor compensații*” către: a) *grupurile de risc* – familiile cu muți copii, persoanele în vârstă și invalizii (pe cupoane, emise de către structurile regionale ale Casei Naționale de Asigurări Sociale); b) *instituțiile specializare* – medico-sociale, militare, penitenciare etc.

Securitatea alimentară poate și trebuie să fie asigurată nu numai prin eforturile structurilor de stat. Sectorul privat, generator a peste 70% din PIB și care domină piața grâului, făinii și pâinii, de asemenea, trebuie să participe la sporirea resurselor și stabilizarea prețurilor la grâul alimentar, făină și pâine. Pentru aceasta, statul, trecând

peste acțiunile speculatorii, trebuie să susțină mediul concurențial adecvat pieței atât la producția și comerțul intern cât și la realizarea operațiunilor comerciale externe.

Concluzii și recomandări

Situația, creată în Moldova în legătură cu recolta proastă de grâu din anul 2003, și care a pus în pericol securitatea alimentară a țării, a fost cauzată de un șir de factori obiectivi și subiectivi. Factorii obiectivi – combinarea condițiilor climaterice nefavorabile (înghețul unei părți considerabile a semănașurilor de toamnă, seceta din primăvară și prima decadă a verii), și procesul nefinalizat de reformare a sectorului agrar în baza economiei de piață. Factorii subiectivi s-au manifestat prin lipsa de operativitate și coordonarea insuficientă a acțiunilor structurilor de stat și mediului de afaceri ai căror menire este să prognozeze apariția situațiilor de criză și să preîntâmpine consecințele lor negative.

Republica Moldova face parte, tradițional, din țările care își asigură necesitățile de grâu alimentar în baza producției interne. Chiar și în perioada de tranziție, de la economia planificată la economia de piață, perioadă ce s-a caracterizat prin depresia sectorului agrar, Moldova producea anual circa 1,0 milion tone de grâu, inclusiv în anii 1991-1995 - 1062,2 mii tone și în anii 1996-2002 - 951,8 mii tone în mediu pe an. Mai mult decât atât, anume în această perioadă grâul, inclusiv grâul alimentar a devenit un articol important în exporturile Moldovei. Importul grâului alimentar și a făinii de categorie superioară se realiza în această perioadă în volum limitat, în mare parte pentru a îmbunătăți calitatea pâinii.

În anul 2003 producția totală de grâu alimentar colectat în Moldova a constituit 101,5 mii tone, pentru fondul semincer fiind necesar 50-80 mii tone iar pentru consum fiind necesar circa 400,0 mii tone. Pentru prima dată în jumătate de secol a apărut necesitatea importării considerabile de grâu și făină. Situația s-a agravat și din cauza situației pe piața mondială a grâului în anul comercial 2003/2004 – scăderea producției de grâu, a volumul vânzărilor și a rezervelor. Multe dintre țările din Europa au suferit pierderi ale recoltei de grâu datorită secetei, inclusiv România și Ucraina. Începând cu primăvara anului 2003 prețurile la grâu și făină pe piețele externe au început să crească rapid, dublându-se pe parcursul anului.

Depășirea pericolului securității alimentare a țării a necesitat intervenția statului prin intermediul acțiunilor legislative, economice și administrative. Analiza acestor acțiuni – în contextul situației critice din anul 2003, și din experiența perioadei de tranziție per total, ne permit să facem unele generalizări și recomandări.

1. *Baza legislativă, structurile instituționale și mecanismele economice pentru asigurarea securității alimentare în Republica Moldova nu sunt constituite într-un sistem unic.* Faptul că sunt incomplete și ne-coordonate o denotă și situația care s-a creat în anul 2003, manifestându-se prin insuficiența rezervelor de stat de grâu, lipsa unui fond pentru intervenții, incapacitatea monitorizării situației pe piețele externe, operativitate insuficientă din partea structurilor de stat pentru modificarea aplicării taxelor la importul grâului și făinii, reglementarea de stat a prețurilor la pâine, inclusiv acordarea compensațiilor bănești și umanitare celor mai nevoiașе segmente ale populației.
2. *Acțiunile organelor de stat în situația de criză a anului 2003 nu au avut un caracter de prevenire și nu au fost optime din punct de vedere economic.* În același timp,

majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est, inclusiv România și Ucraina, au întreprins din primăvara anului 2003 măsuri de prevenire a crizei: au interzis exportul și au introdus unele facilități vamale la importul grâului alimentar și făinii, au realizat achiziții considerabile de grâu pe piața externă, au utilizat resursele fondului de grâu pentru intervenții pentru stabilizarea prețurilor la pâine. Acțiuni constructive au fost întreprinse de către structurile de stat ale Republicii Moldova pentru a atrage grâu în țară în calitate de ajutor umanitar (din Rusia, Kazahstan și China) doar la mijlocul anului, iar măsurile pentru stimularea importului de grâu (scutirea de TVA) au început să fie implementate doar începând cu luna august 2003, în condițiile când prețurile la grâu erau în creștere pe toate piețele regionale și mondiale, iar țările exportatoare au introdus restricții vamale și administrative la exportul grâului (Rusia și Kazahstan, principalii exportatori potențiali de grâu pentru Moldova).

În rezultat, nu s-a reușit în deplină măsură, să se realizeze scopurile prevăzute de Legea nr. 356-XV din 31 iulie 2003 incluzând dispoziții privind scutirea de TVA a importurilor de grâu pentru perioada august-decembrie 2003 – de a importa în țară circa 300 mii tone de grâu alimentar și de a preveni creșterea prețurilor interne la pâine. Efectul pozitiv al extinderii facilităților (Legea nr. 568-XV din 25 decembrie 2003) – scutirea de plata TVA și impozitelor vamale a importurilor de grâu alimentar și furajer, orzului furajer și făinii de grâu până la 1 iulie 2004 – este limitat din cauza majorării continue a prețurilor la grâu pe piețele regionale și mondiale, ceea ce reduce substanțial profitabilitatea importului de grâu în Moldova.

3. Reacția inadecvată a structurilor de stat la apariția și intensificarea pe parcursul anului 2003 a „crizei de pâine” a avut drept rezultat *monitorizarea insuficientă a pieței regionale a grâului, lipsa resurselor de grâu și făină suficiente pentru a interveni pe piață în situația majorării prețurilor, lipsa metodelor adecvate de protecție socială a păturilor nevoiașe ale populației*. Situația de criză s-a accentuat și din cauza utilizării incomplete a mecanismelor de piață și concurență, precum și supraestimarea impactului măsurilor administrative pentru soluționarea „crizei pâinii”, ceea ce s-a răsfrânt negativ asupra situației mediului de afaceri atât pe piața grâului cât și în industria de panificație.
4. În baza experienței din anul 2003, este rezonabil nu numai de a evalua critic situația reală a lucrurilor dar și de definitiva lista și ordinea de implementare a măsurilor pe termen scurt și mediu în scopul asigurării securității alimentare.

Măsurile „imEDIATE” care trebuie întreprinse, sunt în esență *măsuri social-orientative*, inclusiv următoarele:

- a) de introdus temporar, până la 1 iulie 2004, *compensații pentru pâine* pentru un șir de categorii ale populației cu venituri mici (persoane în vârstă, familii cu mulți copii, invalizi). Mijloacele financiare pentru realizarea acestor măsuri pot fi contractate din granturile acordate de organizațiile internaționale cât și prin stoparea producției „tipurilor ieftine” de pâine, acțiune care nu este cu preponderență orientată către păturile nevoiașe;
- b) de a face operațional înainte de termenul stabilit (1.04.2004) *fondul special de asigurare socială*, prevăzut în buget pentru indexarea pensiilor;
- c) de a stabili proporțional cu creșterea prețurilor la pâine *un supliment la salariu minim al angajaților de stat*, lucrătorilor din sfera ocrotirii sănătății, educație, cultură și de a recomanda structurilor private să introducă un supliment analog la salariul angajaților săi. De a introduce pentru studenții

instituțiilor superioare și medii de învățământ *suplimente la bursă* proporțional creșterii prețurilor la pâine.

În paralele, în sfera industrială are fi rezonabil:

- a) de a studia pe cât de rezonabil din punct de vedere economic este păstrarea poziției de monopol a „Franzeluța” S.A. pe piața pâinii sau separarea acesteia în 3-4 întreprinderi concurente;
- b) de a stimula producătorii de pâine și produse de panificație prin normative ridicate de rentabilitate pentru producția tipurilor mai ieftine de produse;
- c) de a activa sistemul de achiziționare a grâului de la fermieri și gospodării țărănești, utilizând pentru aceasta mecanismul achizițiilor de grâu de către Guvern în baza gajului. Deoarece către luna martie-aprilie gospodăriile vor avea nevoie de bani pentru lucrările de primăvară, iar statul are nevoie de grâu, în baza experienței altor state poate fi utilizată schema: se semnează un acord multilateral cu participarea unui agent de stat (Agenția Națională pentru resursele materiale „Moldresurse”), companie de asigurări, banca și întreprinderea sau fermierul care primesc creditul lăsând grâul drept gaj, dar rămânând stăpânul grâului și având posibilitatea să-l răscumpere în orice moment și să-l vândă din nou la preț mai mare.

5. Urmărind interesele strategice pe termen lung, sarcina actuală este de a elabora un program de securitate alimentară pe termen mediu (5-7 ani), având o bază științifică, acceptabilă din punct de vedere practic pentru stat și care va include componentele enumerate mai jos:

- a) *Perfecționarea legislației și a mecanismelor de reglementare a relațiilor pe piața cerealelor.* Mai întâi de toate, și în baza experienței altor țări, este rezonabil de a adopta legea „*privind cerealele și piața cerealelor*”, ce sa va orienta asupra creării condițiilor legislative, economice și organizaționale pentru producerea competitivă și pentru piața de cereale, ce va asigura necesitățile interne ale țării în grâu alimentară, semincer și furajer, precum și exportul grâului. Momentele-cheie ale legii vor fi: subiecții pieței cerealelor; susținerea de către stat a producerii și prelucrării cerealelor; formarea și utilizarea resurselor de cereale; controlul calității cerealelor; păstrarea cerealelor; organizarea achiziționării cerealelor pentru rezerva de stat; fondul pentru intervenții pentru stabilizarea prețurilor; operațiunile de export-import ale cerealelor.

Conceptual această lege trebuie să contribuie la depășirea tendinței negative a ultimului deceniu, când asigurarea țării cu cereale se realizează, în mare parte, pe contul lărgirii permanente a suprafețelor ocupate de culturile cerealiere pe fondul reducerii recoltei la hectar. Pe termen lung, o asemenea abordare extensivă a dezvoltării ramurii nu va crea condiții sigure de aprovizionare a țării cu pâine.

- b) *Formarea fondurilor rezervei de stat.* Experiența anilor 70-90 arată că în condițiile Moldovei volumul optim al *fondului rezervei de stat* este 45-50 mii tone. În realitate, însă, în ultimii ani această rezervă a fost cu mult mai mică: la 1.01.2003 rezerva de stat de grâu a constituit 18,0 mii tone; la 1.01.2004 - 16,0 mii tone. Din experiența altor țări, în Moldova, de asemenea, este rezonabil crearea unui *fond de grâu pentru intervenții*, care ar fi destinat pentru realizarea intervențiilor comerciale ale statului pe piața grâului și pentru menținerea stabilității prețurilor. Propunerile multiple ale Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare privind crearea unui

asemenea fond nu au fost susținute de către Ministerul Finanțelor „din cauza lipsei de mijloace în bugetul de stat pentru aceste scopuri”.

6. *Dezvoltarea pieței cerealelor* trebuie să asigure luarea în considerație a tuturor subiecților principali al acestei piețe: producătorii de cereale, subiecții ce stochează cerealele, care achiziționează cereale pentru acoperirea necesităților statului și cei responsabili pentru realizarea operațiunilor de intervenție, burse de mărfuri. Pentru dezvoltarea durabilă a pieței cerealelor este necesar de întreprins următoarele acțiuni:
 - a) Să se studieze câte de rezonabil este *crearea unui holding de stat*, care să dețină pachetul de acțiuni de proprietate a statului la întreprinderile de ramură. Sarcina principală a holdingului trebuie să fie pregătirea, suplینirea și reînnoirea rezervelor de stat de grâu. În același timp, este necesar de a elabora și un mecanism pentru utilizarea acestor rezerve – cine și la ce prețuri va primi „cerealele din rezerva de stat”;
 - b) Este necesar de a *monitoriza și certifica elevatoarele*, de a elabora un regulament privind eliberarea certificatului de stocare – document care garantează integritatea grâului care aparține unui fermier aparte sau unei întreprinderi. Certificatele de stocare trebuie să devină un document de gaj, care va simplifica accesul producătorilor agricoli la creditele bancare pe termen scurt; de asemenea, este necesar de a reglementa cu Banca Națională a Moldovei și băncile comerciale aspectele legate de evaluarea gajului. În vederea „aprobării” unui asemenea mecanism de creditare (conform experienței Ucrainei și Cazahstanului) un real suport ar putea fi acordat Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare prin deschiderea unei linii de creditare specializate în cadrul uneia dintre băncile comerciale ale Moldovei;
 - c) *Perfecționarea standardelor serviciilor financiare* – credite bănești și tehnice, garantarea creditelor, dezvoltarea activității bursiere și utilizarea contractelor futures;
 - d) *Crearea și dezvoltarea unui serviciu informațional ale pieței cerealiere* cu scopul informării permanente a participanților despre cerere, prețuri și oferte pe piața internă și internațională a grâului, regulile de încheiere a contractelor, organizarea negocierilor și târgurilor;
 - e) Utilizarea *prețurilor de susținere* stabilite de către stat. Acestea trebuie să acopere cheltuielile medii pe unitate de producție a producătorului și să asigure un minim de venit. La comercializarea cerealelor la prețuri mai joase de acest nivel statul va achita producătorului diferența respectivă;
 - f) Dezvoltarea sistemului de stocare și prelucrare a cerealelor *în bază de lohn*, și a rețelei teritoriale de puncte de achiziționare a cerealelor de la gospodării țărănești și populație.
7. Este rezonabil de deschis în cadrul uneia dintre băncile comerciale (Moldova-Agroindbank”?, „Banca Socială”), cu susținerea Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare a unei linii de creditare specializate pentru finanțarea achizițiilor de cereale în gaj de către elevatoare în cadrul cărora statul are o cotă parte. Concomitent, trebuie să fie implementat sistemul de asigurare obligatorie a grâului gajat, primit spre păstrare de la populație și întreprinderi-productoare.
8. În contextul aspirațiilor Republicii Moldova pentru integrare europeană, *armonizarea legislației și acțiunile Guvernului referitor la securitatea alimentară a țării trebuie să fie ghidate reieșind din practica Uniunii Europene*. Experiența UE, acumulată în rezultatul definitivării politici agrare unice (Common Agricultural

Policy)), demonstrează *necesitatea unei abordări sistemice* a sectorului agricol al țării în ceea ce privește obiectivele și metodele de realizare a acestora prin intermediul mecanismului de liberalizare a pieței, politicii fiscale și tarifare respective, acordarea subvențiilor și compensarea pierderilor.

De aceea, în procesul de elaborare și implementare a Planului de Acțiuni UE – RM pentru 2004-2006 (*Action Plan EU-Moldova 2004-2006*) ar fi rezonabil de prevăzut o perfecționare a bazei legislative, formelor și metodelor de dezvoltare a pieței cerealelor în Republica Moldova care ar lua în considerație și regulile și procedurile ce reglementează piața cerealelor din UE, în special Regulamentul Consiliului (UE) nr. 1784/2003 (*Council Regulation (EC) on the Common Organization of the Market in Cereals*) din 29 Septembrie 2003, ce intră în vigoare din anul comercial 2004/2005.

Bibliografie

1. *Парламент Республики Молдова*. Закон о внесении изменений и дополнений в статью 4 Закона о введении в действие раздела III Налогового кодекса №1417-XIII от 17 декабря 1997 года; 31 июля 2003 года, №356-XV.
2. *Парламент Республики Молдова*. Закон о внесении дополнений в приложение 1 к Закону о таможенном тарифе №1380-XIII от 20 ноября 1997 года и изменений в статью 4 Закона о введении в действие раздела III Налогового кодекса №1417-XIII от 17 декабря 1997 года; 25 декабря 2003 года, №568-XV.
3. *Постановление Правительства Республики Молдова* №661 от 19 июля 2001 года «О закупке в государственный резерв от экономических агентов продовольственной пшеницы».
4. *Regulamentul privind modalitatea de efectuare a importurilor și comercializării în teritoriul țării a cantităților de produse cerealiere stipulate în Hotărâre Guvernului Republicii Moldova* #1037 din 26 august 2003.
5. *О зерне*. Закон Российской Федерации, 1993
6. *О зерне и рынке зерна в Украине*. Закон Украины, 2002
7. *Hotărâre Guvernului României* #864 din 17 iulie 2003 privind unele măsuri de reglementare a pieței grâului și exceptarea temporară de la plata taxelor vamale a importului de secară, orz și porumb desinate furajării animalelor. Monitorul Oficial, #548 din 30 iulie 2003
8. *EU Council Regulation #1784/2003 of 29 September 2003 on the Common Organization of the Market in Cereals*
9. *Prospects for Agricultural Markets in the European Union 2003-2010*, European Commission, DG Agriculture, June 2003
10. *EU Grain and Feed Semi-Annual 2003*, November 2003, USDA Foreign Agricultural Service
11. *FAO*. Food outlook preview, Sept.-Dec. 2003
12. *International Grain Council*. Grain Market Report, Aug.-Dec. 2003
13. *Ravallion Martin*, The Impact on Poverty of Food Pricing Reforms. working Paper #88R, World Bank, 1999
14. *Kenne Maarten*, The Deepening Social Crisis and Poverty in Moldova: An Analysis of Income, Consumption and Nutrition in 1990s. South-East Europe Review, #1, 2001
15. *Poverty in the Republic of Moldova*. Ministry of Economy, UNDP-Moldova, 2003
16. *Демонополизация и приватизация в системе поставок и распределения зерна и хлеба*. UJSCID/CARANA Corp., Кишинев, 1996
17. *Particularitățile sectorului cerealier în Republica Moldova*, Ministerul agriculturii și industriei alimentare, 2003
18. *Strategia de creștere economică și reducere a sărăciei (2004-2006)*, proiect, Chișinău, 2003
19. *Anuarul statistic al Republicii Moldova – 2003*, Departamentul statisticii și sociologiei, Chișinău, 2003
20. *Household Budget Survey (Quarterly)*, 2000-2003
21. *Buletinul de prețuri*, DSS, ianuarie-decembrie 2003
22. *INFOTAG news on wheat crisis*, March-December 2003